

**Maciej Kordas**

Lublin

## **Z badań nad elitami małomiasteczkowymi w Polsce XV—XVI wieku (Rajcy i ławnicy miasta Kamionki w ziemi lubelskiej)**

Kamionka leży 25 km na północ od Lublina. Data wydania dokumentu lokacyjnego nie jest znana, niemniej przeniesienie wsi na prawo niemieckie nastąpiło w latach pięćdziesiątych XV wieku<sup>1</sup>. Miasto to miało charakter prywatny i jako *oppidum* można było je zakwalifikować do grupy najmniejszych miast<sup>2</sup>. W 1469 roku Andrzej Oleśnicki (kasztelan sądecki, starosta generalny ruski) wystarał się u króla o przywilej na targ i na jar-

---

<sup>1</sup> F. Kiryk: *Z badań nad urbanizacją Lubelszczyzny w dobie jagiellońskiej*. „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie” 1972, Prace Historyczne 6, z. 43, s. 132—133. Etymologia nazwy „Kamionka” rodzi wątpliwości. Choć nazwa ta odnosi się do cech topograficznych terenu, nie sposób zaobserwować związku między nazwą miasta a warunkami geograficznymi — S. Warchoł: *Nazwy miast Lubelszczyzny*. Lublin 1964, s. 84—85; należy też podkreślić, że pod względem urbanizacyjnym Lubelszczyzna była zacofana w stosunku do reszty kraju. Od XIV do początku XVI wieku przeprowadzono na tym terenie zaledwie sześć lokacji — to dwa razy mniej niż w tym samym okresie na Mazowszu — H. Zaremska: *Z dziejów handlu polsko-litewskiego — lokacje w Koronie i na Mazowszu w latach 1386—1501*. Prz. Hist. 1973, T. 64, z. 4, s. 721—724.

<sup>2</sup> H. Samsonowicz: *Liczba i wielkość miast późnego średniowiecza Polski*. Kw. Hist. 1979, R. 86, z. 4, s. 917—931; miasta te stanowiły 66% wszystkich miast, a zamieszkiwało je 60% ludności miejskiej — A. Jastrebeckaja: *Małe miasta: specyfika średniowiecznej urbanizacji w Europie*. KHKM 1995, R. 43, nr 1, s. 35; jak zauważył A. Wyrobisz, w Polsce XVI wieku istniało zapotrzebowanie na mniejsze ośrodki miejskie w związku z odczuwalnym kryzysem — A. Wyrobisz: *Małe miasta w Polsce w XVI i XVII wieku*. W: *Miasta doby feudalnej w Europie środkowo-wschodniej. Przemiany społeczne a układ przestrzenny*. Red. A. Gieysztor, T. Rosłanowski. Warszawa—Poznań—Toruń 1976, s. 178.

mark<sup>3</sup>. Trudno uznać, by proces powstawania miasta na tym się zakończył<sup>4</sup>. Jeszcze w pierwszej połowie XVI wieku przy rynku znajdowały się wolne działki siedliskowe<sup>5</sup>, a w źródłach niejednokrotnie wspomniano o karczunku lasu pod pola uprawne<sup>6</sup>. Lokację Kamionki rozpatrywać należy jako część szerszego procesu — mianowicie rozbudowy dóbr Oleśnickiego<sup>7</sup>. Po śmierci Andrzeja (1496) miasto przypadło Janowi Oleśnickiemu (częściej używał przydomku Bochoćnicki) — wojewodzie lubelskiemu<sup>8</sup>. Był on jego właścicielem przez ponad trzydzieści pięć lat. Gdy zmarł (1532), Kamionka wraz z innymi dobrami stała się własnością Burnety, siostrzenicy Bochoćnickiego. Pieczę nad miastem sprawowali opiekunowie spadku — Piotr Firlej z Dąbrowicy oraz Andrzej z Górki, kasztelan poznański. Ten ostatni często powierzał swoje obowiązki Walentemu Liupsińskiemu, burgrabiemu turobińskiemu<sup>9</sup>.

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie sylwetek poszczególnych urzędników miejskich. Stąd też efekt przeprowadzonych badań dotyczy zarówno historii społeczno-gospodarczej, historii prawa, a nawet historii dnia codziennego. Osoby pełniące funkcje we władzach miejskich (w charakterze rajców i ławników) umieszczono w tabeli. Podstawą źródłową pracy jest *Księga sądowa miasta Kamionki w ziemi lubelskiej 1481—1559* opracowana przez A. Sochacką i G. Jawora.

Opierając się na źródłach, można przypisać właścicielom miasta trzy podstawowe kompetencje: sądowe<sup>10</sup>, administracyjne<sup>11</sup>, kreacyjne — zatwierdzali oni bowiem osobę burmistrza, która winna być wybrana przez ogół obywateli miasta. Uprawnienie to zostało wyartykułowane *expressis verbis* w 1487

<sup>3</sup> F. Kiryk: *Oleśnicki Andrzej*. W: PSB, T. 23, s. 761—762; targi miały się odbywać w sobotę, jarmarki zaś na św. Piotra i Pawła (29 czerwca) oraz na św. Katarzynę (25 listopada) — *Dzieje Lubelszczyzny — słownik historyczno-geograficzny województwa lubelskiego w średniowieczu*. T. 3. Oprac. S. Kuraś. Warszawa 1983, s. 94.

<sup>4</sup> R. Szczygieł wyróżnił dwa etapy lokacji miast: lokację prawną i lokację przestrzenną, z zasady trwającą wiele lat — R. Szczygieł: *Lokacje miast w Polsce XVI wieku*. Lublin 1989, s. 104—125; z kolei S. Kuraś stwierdził, że „w imię ścisłości naukowej należałoby raczej mówić o dacie nadania przywileju niż o dacie samej [...] lokacji” — S. Kuraś: *Przywileje prawa niemieckiego miast i wsi małopolskich XIV—XV w.* Wrocław 1971, s. 70.

<sup>5</sup> W 1506 roku Jan Niećkowicz sprzedał działkę przy rynku — *Księga sądowa miasta Kamionki w ziemi lubelskiej 1481—1559*. Oprac. A. Sochacka, G. Jawor. Lublin 2009 (dalej: KmK), nr 120.

<sup>6</sup> Tamże, nr 272.

<sup>7</sup> Oleśnicki, oprócz posiadania Kamionki, był właścicielem miasta Pińczewa i dwudziestu pięciu wsi — Z. Górczak: *Podstawy gospodarcze działalności Zbigniewa Oleśnickiego biskupa krakowskiego*. Kraków 1999, s. 187.

<sup>8</sup> F. Sikora: *Oleśnicki Jan*. W: PSB, T. 23, s. 766—767.

<sup>9</sup> KmK, nr 295, 297, 307, 313, 316, 354, 376—377, 380, 386.

<sup>10</sup> Tamże, nr 132.

<sup>11</sup> Co najczęściej przejawiało się w woli zagospodarowania nieużytych nieruchomości miejskich — tamże, nr 79, 159, 180.

roku<sup>12</sup>. Różniło się ono np. od uprawnień tenutariuszy wąwolnickich, którzy wybierali połowę składu rady<sup>13</sup>.

Aby opisać strukturę władz miejskich i mechanizmów, jakie nią sterowały, warto na wstępie określić, jakie „kręgi władzy” funkcjonowały w danej społeczności. Podział taki, choć ma charakter umowny i poszczególne jego części w rzeczywistości zapewne wzajemnie się przenikały, może przybrać następującą postać. Można bowiem wyróżnić trzy podstawowe „kręgi władzy”: krąg właściciela miasta i osób z nim związanych, krąg najznamienitszych rodzin, krąg przedmieszczan.

Czy osoby pełniące funkcję burmistrza cieszyły się zaufaniem, a przynajmniej aprobatą właścicieli miasta? Jest to oczywiste. W 1487 roku na burmistrza, mocą woli Oleśnickiego, został wybrany Mikołaj Mnich<sup>14</sup>. Był to jedyny utrwalony w źródłach ślad ingerencji właściciela miasta w skład rady miejskiej. Mikołaj nie pochodził z Kamionki, ale z pobliskiego Wielkiego<sup>15</sup>. Miał też dobrą w Kurowie. W Kamionce ożenił się z Dorotą Jelitkową. Zmarł przed 1508 rokiem, kiedy to wspomniana Dorota przekazała swoje dziedzictwo synowi Jakubowi<sup>16</sup>, najdłużej urzędującemu rajcy w badanym okresie. Z dużą dozą prawdopodobieństwa można uznać, że Mikołaj Mnich był ojcem, a przynajmniej ojczymem Jakuba Jelitko. Być może Jakub „odziedziczył” przychylność i zaufanie właściciela miasta, co pozwoliło mu w latach 1508—1539 zasiadać w radzie miejskiej (z zaznaczeniem, że dla lat: 1517, 1520 i 1527 ze względu na niekompletność źródeł nie można ustalić pełnego składu władz miejskich).

Ponadto, do grupy osób związanych z właścicielami miasta zapewne należy zaliczyć tych, którzy z woli tychże właścicieli uzyskali korzyści. Trzeba tu wymienić Łukasza Łuszczowskiego, wieloletniego rajcę i burmistrza (od połowy lat osiemdziesiątych XV wieku do końca stulecia) oraz podwójciego (przełom 1507/1508), który otrzymał od Oleśnickiego dom i rolę z ogrodem oraz prawo propinacji (1487)<sup>17</sup>. Nie był to jedyny przypadek zdobywania klienteli. Pewna nieruchomości w ciągu blisko czterdziestu lat została trzykrotnie nadana osobom, które zasiadały lub miały zasiadać we władzach miejskich<sup>18</sup>.

<sup>12</sup> Tamże, nr 67.

<sup>13</sup> *Księgi sądowe miasta Wąwolnicy z lat 1476—1500*. Oprac. G. Jawor, A. Sochacka. Lublin 1998 (dalej: AmW), nr 169; z kolei w Krośnie urzędowało sześciu rajców, prawo zaś ich wyboru posiadali: monarcha, starostowie sanoccy, wójtowie dziedziczni, pospólstwo oraz wybrani rajcy. Nie bez znaczenia dla kreowania składu rady był też zwyczaj — S. Brekiesz: *Z dziejów rady miejskiej w Krośnie*. „Małopolskie Studia Historyczne” 1960, R. 3, z. 3/4, s. 9—10.

<sup>14</sup> KmK, nr 67.

<sup>15</sup> Tamże, nr 55.

<sup>16</sup> Tamże, nr 147.

<sup>17</sup> Tamże, nr 69.

<sup>18</sup> Nadania otrzymali: Mikołaj Grabianowski (ławnik: 1490—1491) z małżonką, Stanisław Grabianowski (ławnik: 1502—1503, rajca: 1506—1509, 1511—1512) oraz Maciej i Jakub Gorczyca (rajca: 1540) — tamże, nr 79, 223.

Do kręgu osób związanych z właścicielem miasta zaliczyć należy wójta oraz plebana miasta, którzy występują w źródłach jako jego wysłannicy<sup>19</sup>. Ich stosunki z przedstawicielami władz miejskich kształtowały się różnie. Szczególnie widać to w przypadku plebana<sup>20</sup>.

W kręgu najznamienitszych rodzin w mieście należy wymienić familie: Świąszków, Wierzhoniów oraz Jelitków. Co się tyczy Świąszków — w księgach sądowych badanego okresu odnotowano cztery osoby legitymujące się tym przydomkiem (nazwiskiem): Jana, Mikołaja, Jakuba i Stanisława<sup>21</sup>. Źródła dostarczają cennych informacji jedynie o pierwszym i ostatnim z wymienionych. Kariera Jana Świąszka przebiegała szybko — po krótkiej przynależności do grona ławników i rajców w połowie lat osiemdziesiątych XV wieku, został podwójcem (po raz pierwszy wzmiankowany na tym stanowisku w 1488 roku). Żadnemu z jego następców nie udało się tak awansować. Jan uczestniczył w życiu władz miejskich do wiosny 1507 roku. Koniec jego kariery można łączyć ze sprawą o prawo bliższości do domu, jaką toczył z kmieciem Piotrem Kokoszka<sup>22</sup>. Świąszek, na mocy rozstrzygnięcia wysłannika Bochońskiego, winien był zapłacić Kokoszce cztery grzywny. Jednak do wyroku tego się nie zastosował, odmawiając zapłaty wspomnianej kwoty. Sprawa znowu znalazła swój finał w sądzie. Nowy wyrok, jaki zapadł, doprowadził do wwiązania do nieruchomości Kokoszki, który był winien bliższość swą spłacić. Tym samym Jan z dłużnika stał się wierzycielem. Być może w wyniku tego procesu stracił zaufanie Bochońskiego (nie zastosował się do wyroku wydanego w jego imieniu) lub podupadł na zdrowiu i zmarł. W tym samym roku zniknął bowiem ze źródeł, a w jego miej-

<sup>19</sup> Tamże, nr 180, 230; warto pamiętać, iż pozycja plebana mogła się wiązać ze szlacheckim patronatem kościoła w Kamionce — P. Szafran: *Rozwój średniowiecznej sieci parafialnej w lubelskiem*. Lublin 1958, s. 142—143 (aneks).

<sup>20</sup> Prowadził on z nimi interesy, co poświadcza transakcja z Janem Wierzhoniem (ławnik: 1532—1539, rajca: 1540, 1543—1545), Wawrzyńcem Krupą (członkiem ławniczo-rajcowskiej rodziny Krupów z Siedlisk) i Maciejem Opalą, którzy kupili od niego prawo poboru dziesięciny za 9,5 grzywny — KmK, nr 423; z kolei w 1532 roku odnotowano sprawę plebana Regowskiego ze Stanisławem Chromym (*Claudus*), który został pozwany wraz z córką za to, że oskarżyli proboszcza o gwałt (*oppressum* — termin ten może oznaczać zarówno zgwałcenie, jak i ucisk, przemoc) w związku z (rzekomym?) przyjęciem córki Stanisława na służbę. Zeznania świadków uwolniły duchownego od oszczerczych zarzutów, wzburzony pleban domagał się *alta voce* uwięzienia pozwanego. Pomimo to w roku 1533 Stanisław, który już zasiadał w ławie w latach: 1523, 1525—1526, znowu został ławnikiem — tamże, nr 411.

<sup>21</sup> Jan Świąszek, ławnik: 1481—1484, rajca: 1485—1486, jako podwójci wzmiankowany w: 1488, 1492—1495, 1497, 1501—1507 — tamże, nr 2, 72—79, 84—98, 101—102, 104—132, 427, 431, 235; Mikołaj Świąszek, rajca: 1484 (zapewne w „zastępstwie” Jana); Jakub Świąszek, ławnik: 1512—1516, rajca: 1516, 1518—1519, 1528—1531; Stanisław Świąszek, ławnik: 1540—1542, 1544, 1549—1556.

<sup>22</sup> Tamże, nr 132.

scu na stanowisku podwójciego, w czerwcu, pojawił się Łukasz Łuszczowski (klient właściciela miasta)<sup>23</sup>, a po nim, od marca 1508 roku, urząd ten objął Marcin Ciecierski<sup>24</sup>. Z kolei potomek Jana, Stanisław Świąszek, pomimo przynajmniej dwunastokrotnego zasiadania w ławie w ciągu siedemnastu lat, w badanym okresie nie został rajcą. W źródłach pozostało o nim niewiele wzmianek — kilka transakcji nieruchomościami<sup>25</sup>. Co ciekawe, w 1544 i dwukrotnie w 1557 roku zadłużył się u Mikołaja Wierzchoń, zastawiając mu ziemię. Sprzedał też trzy półłanki Maciejowi Wierzchonkowi. Mogło to wynikać z trudnej sytuacji materialnej, ale niekoniecznie. Problem niewystarczającej ilości pieniądza w obiegu, z jakim borykało się późne średniowiecze i wczesna nowożytność<sup>26</sup>, mógł spowodować, że zastawiano swoje dobra nie z biedy, ale by zdobyć kruszec potrzebny na inwestycje. W takim wypadku należy uznać, że wzięcie pożyczki pod zastaw mogło się wiązać z pewną zaradnością życiową.

Rodzina Wierzchońów wprowadziła w krąg ławników i rajców sześć osób: Andrzeja, dwóch Janów, Stanisława, Macieja i Mikołaja<sup>27</sup>. Jednak nikt spośród nich nie objął godności podwójciego. Jak zostało wspomniane, w latach czterdziestych i pięćdziesiątych w ich rękach znalazła się spora część majątku Stanisława Świąszka. Ponadto, mieli oni przez żonę Mikołaja Wierzchoń — Zofię, bliżej nieokreślone związki z rodziną Jelitków. Oto, w 1544 roku Zofia wysunęła roszczenia wobec Sebastiana Jelitko o półłanek na „Skrobowie” po ojcu<sup>28</sup>. Nie była ona jednak córką Jakuba Jelitko<sup>29</sup>. Tym samym niemożność przedstawienia świadków oraz niestawianie się Zofii i Mikołaja przed sądem dla udowodnienia bliższości nie dziwi. Ostatecznie sprawa zakończyła się ugodą między stronami. Gdy Mikołaj Wierzchoń zastawił Wojciechowi Krupie sporną połowę półłanka, jaki mu przypadł, zaznaczono, że w razie roszczeń Jelitków ma zabezpieczyć wierzytelność Wojciecha na innej nieruchomości<sup>30</sup>. W połowie lat pięćdziesiątych, gdy dzielono majątek nieboszczyka Jakuba Je-

<sup>23</sup> Tamże, nr 134.

<sup>24</sup> Tamże, nr 144.

<sup>25</sup> Tamże, nr 299, 353, 365, 368.

<sup>26</sup> E. Łydowska-Sowina: *Ruch kredytowy w późnośredniowiecznym Sieradzu*. „Studia i Materiały z Historii Kultury Materialnej” 1989, T. 5, z. 2, s. 134; zob. też M. Urbański: *Niektóre problemy ruchu kredytowego w ziemi sanockiej XV w.* Prz. Hist. 1979, T. 70, z. 4, s. 647—649.

<sup>27</sup> Andrzej Wierzchoń, rajca: 1483—1485; Jan Wierzchoń („starszy”), ławnik: 1506—1507, rajca: 1494 (może w „zastępstwie” Stanisława), 1512, 1514; Stanisław Wierzchoń, ławnik: 1495—1497, rajca: 1500, 1502—1509; Jan Wierzchoń („młodszy”), ławnik: 1532—1539, rajca: 1540, 1543—1545; Maciej Wierzchoń, ławnik: 1529—1530, rajca: 1532—1533, 1538—1539, 1541; Mikołaj Wierzchoń, ławnik: 1541—1542, 1549—1554, rajca: 1555—1556, 1558.

<sup>28</sup> KmK, nr 297, 379—380.

<sup>29</sup> Być może jej ojciec Marek (albo Markowicz) był spokrewniony z Jelitkami — tamże, nr 270.

<sup>30</sup> Tamże, nr 324.

litko między spadkobierców, Mikołaj Wierzchoń ręczył za Sebastiana i Stanisława Jelitków, że ci spłacą swojego brata Macieja<sup>31</sup>.

Poza działalnością Jakuba obecność Jelitków we władzach miejskich była znikoma. Co prawda, według źródeł w radzie zasiadali Jan i Maciej Jelitko (odpowiednio w 1513 i 1522 roku), ale czynili to prawdopodobnie w „zastępstwie” ojca lub brata. Sebastian i Stanisław nie weszli do władz miejskich. Z kolei Maciej (o którym będzie jeszcze mowa) wyjechał z Kamionki, osiadł w Turobinie i zasiadał wśród tamtejszych rajców<sup>32</sup>. Poza Maciejem z miasta wyjechały: Anna (wyszła za mąż za Bździuszka z podlubelskiego Nastutowa<sup>33</sup>) oraz Barbara (wydana za mieszczanina lubelskiego Feliksa<sup>34</sup>).

Interesującym zagadnieniem związanym ze strukturą władz miejskich jest udział w nich przedmieszczan. Jest to o tyle istotne, że przedmieszczanin nie był określany jako *concivis*, ale jako *laboriusus*. O ile w większych ośrodkach, jak np. w Lublinie, rola tej grupy była znikoma (można nawet mówić o marginalizacji)<sup>35</sup>, to w małych miastach z terenu Lubelszczyzny przedmieszczanie byli częścią składową miejscowej elity. Dla przykładu — w Opolu Lubelskim w 1545 roku 1/4 władz miejskich (licząc z wójtem — dwanaście osób) pochodziła spoza miasta: jedna osoba z Kaliszan, trzy zaś z pobliskiej Niedźwiady<sup>36</sup>. Nie inaczej było w Kamionce. Źródła poświadczają wiele przypadków piastowania przez przedmieszczan-kmieci urzędów miejskich<sup>37</sup>. Na szczególną uwagę zasługują dwaj wieloletni ławnicy: Jan Łojek (*Loyek*)<sup>38</sup>, poświadczony jako ławnik w ciągu czternastu lat (w 1522—1526, 1528—1537), oraz Jan Włosz (*Wlosz*), który w takim charakterze pojawił się na przestrzeni dwudziestu sześciu lat (wzmiankowany w: 1518, 1522, 1525—1526, 1528—1537, 1539—1542, 1544). Obydwaj byli tytułowani jako ławnicy z Siedlisk — przedmieścia Kamionki (praktyka ta zaczęła się na przełomie lat dwudziestych i trzydziestych

<sup>31</sup> Tj. Maciej Gorecki, Sebastian i Stanisław Jelitkowie oraz bratanice: Barbara, Dorota i Anna — tamże, nr 334, 336—337.

<sup>32</sup> Tamże, nr 334.

<sup>33</sup> W momencie dzielenia majątku po Jakubie Jelitko Anna już nie żyła, spadkobiercy skwitowali zaś swojego szwagra — tamże, nr 337.

<sup>34</sup> Tamże, nr 357.

<sup>35</sup> O konfliktach rady miejskiej w Lublinie z pospółstwem i przedmieszczanami — R. Szczygieł: *Konflikty społeczne w Lublinie w pierwszej połowie XVI w.* Warszawa 1977.

<sup>36</sup> AP Lublin, Akta miasta Opola, sygn. 2 (dalej: AmO), s. 20—21.

<sup>37</sup> Z Siedlisk pochodzili: Jakub Pampek (ławnik: 1481—1484, 1493, 1495—1496) — KmK, nr 432; Stefan Szak, prawdopodobnie zwany też Stefanem z Siedlisk (ławnik: 1502?—1503) — tamże, nr 103; Stanisław Jarzyna (ławnik: 1504) — tamże, nr 359; Jan Mikołaj Byszko (ławnik: 1512—1516, 1521, 1532) — tamże, nr 230; Wojciech Lisek (ławnik: 1523—1524, rajca: 1526) — tamże, nr 207; Mikołaj Miszega (ławnik: 1528—1529, 1536) — tamże, nr 192, 390.

<sup>38</sup> W źródle występują dwie osoby tytułowane jako Marcin Łojek. W latach 1515—1517 w dokumentach wzmiankowany jest ławnik o tym imieniu, jednak już w 1521 roku osoba ta musiała nie żyć, skoro Anna Łojkowa rozporządziła majątkiem zmarłego męża — tamże, nr 185.



XVI wieku<sup>39</sup>). Wymieniano ich zaś na końcu składu ławy, co może świadczyć o mniejszym prestiżu. Nie zmienia to faktu, że były to osoby wyjątkowo długo zasiadające we władzach miejskich.

Spośród wspomnianych przedmieszczan tylko trzech (i to w dodatku spokrewnionych z sobą) weszło w skład rady. Byli to: Jan Krupa, Mikołaj Krupa oraz Wojciech Lisek<sup>40</sup>. O rodzinie Krupów będzie jeszcze mowa. Wszyscy trzej niewątpliwie pochodzili z Siedlisk. Jednak w momencie zasiadania we władzach miejskich byli już pełnoprawnymi obywatelami Kamionki. Jan Krupa ani razu nie pojawia się w źródłach ze wskazaniem miejsca pochodzenia *de Siedlyska*. Za to w 1555 roku został określony jako *opidanus de Camionka*<sup>41</sup>. Z kolei jego brat Mikołaj jest tytułowany jako kmieć z przedmieścia od końca lat dwudziestych aż do połowy lat czterdziestych XVI wieku<sup>42</sup>. Pokrywa się to niemal idealnie z momentem, gdy Jan znika z rady, a pojawia się w niej Mikołaj (przełom 1547—1548 roku). Spadek po bracie zapewne ułatwił mu awans do rady. Wojciech Lisek pojawia się w składzie rajców tylko raz, w 1526 roku. Jeszcze na początku tegoż roku, 3 lutego był wzmiankowany jako kmieć z Siedlisk w związku ze spłaceniem jego części spadku przez Dorotę i Mikołaja Krupów<sup>43</sup>. Osiem grzywien, jakie mu przypadło, w zupełności wystarczyło, by w niedługim czasie nabyć nieruchomości w Kamionce (co zapewne uczynił, bo trzy lata później odnotowano, że sprzedał dom, folwark i inne ziemie w mieście za dwadzieścia grzywien<sup>44</sup>). Z powyższego wynika, że choć granica między przedmieszczaninem a obywatelem gminy miejskiej była płynna, dostęp do urzędu ławnika nie nastroczał trudności. Co więcej, można zaobserwować stałą obecność kmieci z Siedlisk na tym stanowisku. Niemniej, zasiadanie w radzie miejskiej było zarezerwowane jedynie dla mieszczan.

Obecność osób tytułowanych jako *suburbani* wśród ławników ma zapewne swoje wytłumaczenie. Pomimo braku ścisłego rozróżnienia kompetencji rady i ławy podwójci wraz z ławnikami dbali o prawidłowe zbycie nieruchomości przez wywołanie krewnych chcących nabyć mienie tytułem bliskości<sup>45</sup>. Obec-

<sup>39</sup> „[...] et aliis iuratis scabinis ad eundem iudicium iure pertinentibus de suburbio Siedlyska” — tamże, nr 226; „[...] et aliis iuratis scabinis ad eundem iudicium [s] <iure> pertinentibus de superurbio (!) [s] Siedlyska” — tamże, nr 227.

<sup>40</sup> Jan Krupa, rajca: 1522—1525, 1529, 1531, 1534—1547; Wojciech Lisek, rajca: 1526; Mikołaj Krupa, rajca: 1548—1554.

<sup>41</sup> KmK, nr 344.

<sup>42</sup> Tamże, nr 223, 225—227, 232, 242—245, 247, 249—254, 257, 259—260, 262—263, 265, 268—270, 279, 283, 288, 301, 394.

<sup>43</sup> Tamże, nr 207.

<sup>44</sup> Tamże, nr 229.

<sup>45</sup> Dokładny zapis zbycia nieruchomości można znaleźć w księgach wawolnickich: „[...] viceadvocatus interrogavit prefatam virg[inam] Elenam: »Admittis resignacionem?« et publice coram prefato magno [bani]to iudicio dixit »Admittio«, »Et iam est facta ex inte[gra solu]cio?« et ipsa dixit »Iam, des tunc michi ramum ad resig[nacionem]«. Et viceadvocatus accepto

ność przedmieszczan w przypadku umowy kupna-sprzedaży nieruchomości poza granicami miasta była koniecznością — w końcu to oni powinni byli najlepiej znać miejscowe uwarunkowania. Ponadto, dwóch ławników z przedmieść, świadkujących przy zbyciu nieruchomości, bardzo dobrze wpisywało się w tzw. zasadę legalnej teorii dowodów, obowiązującą w średniowieczu, która zakładała dla ważności dowodu co najmniej dwóch świadków<sup>46</sup>.

Jednak największy wkład w działalność władz miejskich wniosła rodzina Krupów z Siedlisk. W źródłach poświadczono aż pięć osób o tym nazwisku zasiadających we władzach miejskich, mianowicie: Stefana, Wojciecha, Jana i Mikołaja<sup>47</sup>; ponadto, w księdze sądowej odnotowano Stanisława Krupę — pisarza miejskiego<sup>48</sup>.

Jeśli chodzi o związki rodzinne — Dorota Sitkówna, żona Mikołaja Krupy, była córką, bratanicą lub siostrzenicą Mikołaja Sitko, ławnika (1481—1485) i rajcy (1486—1491, 1494?). Mając na uwadze jej związek z Krupą, jak również inne okoliczności<sup>49</sup>, można założyć, że Sitko miał kmiece pochodzenie. Powiązanie rodzin Sitków i Krupów mogło ułatwić tym drugim wejście do władz miejskich na początku XVI wieku. Przez wspomnianą Dorotę Krupowie byli związani także ze wspomnianym Wojciechem Lisem. Z kolei Jan Krupa był spokrewniony z rodziną Rusków. Świadczy o tym fakt, że Krupa opiekował się majątkiem zmarłego Jana Ruska („starszego”)<sup>50</sup>, pamiętano też o jego prawach przy obrocie nieruchomościami Doroty i jej męża Jana Ruska („młodszego”), którzy zastawili swój majątek Krupie. Kim był dla Doroty Ruskowej

---

*ramo clamavit primo, secundo, tercio [et quatro ultra] ius: »Quis esset propinquior reclamandi reclamat« et [nullus aderat] et viceadvocatus ramum prefato Johanni Pluszky [s] [porrexerat et et Johannes J] Pluszky accepto ramo, pretivit duos ex iuratis [ad recognitionem ad] dominos consules talem resignacionem. Et viceadvocatus [misit duos ex iuratis]...” — AmW, nr 174; o symbolice zielonej różgi — A. Łomnicki: *Symbol zielonej różgi w wiejskim prawie polskim*. W: *Pamiętnik trzydziestolecia pracy naukowej prof. dr. Przemysława Dąbkowskiego*. Lwów 1927, s. 147—157; o innych przedmiotach towarzyszących wzdaniu — W. Meiser: *Archaeologia prawna Polski*. Warszawa—Poznań 1982, s. 315—316.*

<sup>46</sup> S. Borkowska-Bagińska, B. Lesiński: *Historia prawa sądowego*. Poznań 2000, s. 108.

<sup>47</sup> Stefan Krupa, ławnik: 1502 (tytułowany jako Stefan z Siedlisk), 1505, 1525—1526, 1529, 1533 (zapewne w „zastępstwie” Mikołaja Krupy); Wojciech Krupa, ławnik: 1516, 1518—1519; Jan Krupa, ławnik: 1518—1519, 1521, rajca: 1522—1524, 1529, 1531, 1534—1547; Mikołaj Krupa, ławnik: 1529—1537, 1539—1542, 1544—1545, rajca: 1548—1554.

<sup>48</sup> KmK, nr 371.

<sup>49</sup> W źródłach poświadczą się Jana Sitko z Siedlisk (tamże, nr 114), jak również ziemię „szytkowską” (tamże, nr 118).

<sup>50</sup> W źródłach pojawiają się dwie osoby określane jako Jan Rusek. Pierwszy (dla jasności narracji nazwany „starszym”) zmarł przed 1534 rokiem, kiedy to wzmiankuje się o rozporządzeniu majątku nieboszczyka przez Jana Krupę — tamże, nr 401. Natomiast w latach 1529—1555 pojawia się w dokumentach małżeństwo Jana (nazwanego dla potrzeb narracji „młodszym”) i Doroty Rusków — tamże, nr 221—222, 344, 426.



Jan Krupa? Źródła na ten temat milczą. Jeśli jednak uznać, że wzmiankowany w 1545 roku Stanisław Ruskowicz to syn Jana i Doroty<sup>51</sup>, a Mikołaj Krupa (brat Jana) wymieniony został w źródle jako jego wuj — w takim wypadku Dorota Ruskowa była siostrą (rodzoną lub przyrodnią) Mikołaja i Jana Krupy<sup>52</sup>.

Jan Rusek („młodszy”) był woźnym sądowym, o czym świadczy zapiska z 1529 roku<sup>53</sup>. Natomiast Mikołaj Rusek jeszcze w 1535 roku był wzmiankowany jako sołtys podlubelskiej wsi Nastutów<sup>54</sup>, a rok później (1536) był już rajcą w Kamionce. Jednakże z powodu rychłej śmierci sprawował tę funkcję tylko kilka miesięcy. Z jego testamentu, przy którym świadkował m.in. Jan Krupa, wynika, że był on związany z mieszczanami lubelskimi: Benedyktem ślusarzem oraz burmistrzem lubelskim Janem Łabędziem, których testator uczynił wykonawcami swej ostatniej woli<sup>55</sup>. Benedykt w źródle został określony jako szwagier Mikołaja, zaś Łabędź był (w świetle badań M. Chojęty)<sup>56</sup> w bliżej nieokreślony sposób spokrewniony z Ruskami. Pieniądze, jakie nie zostały przeznaczone na modlitwy za duszę (łącznie 21,5 grzywny i siedem groszy na kościoły lubelskie, dwie grzywny na parafię w Kamionce), miały przypaść małżonce Elżbiecie i siostrze Annie, żonie Benedykta. Wierzytelności te stały się zarzewiem konfliktów. Najpierw w 1537 roku Elżbieta sądziła się o nie z Benedyktem (Jan Krupa miał przechować te pieniądze do czasu rozstrzygnięcia przez Bochockiego. Jego ostateczna treść nie jest znana)<sup>57</sup>. Później, w 1555 roku, próbowała udowodnić, że Jan Kopacz z Nastutowa jest jej winien dług męża nieboszczyka. Kopacz przedstawił świadków i udowodnił, że wierzytelność spłacił Annie, siostrze zmarłego. Elżbieta nie stawiała się nawet przed obliczem sądu. Anna Benedyktowa dostała w rok po śmierci brata wwiązanie do jego nieruchomości<sup>58</sup>. Po śmierci męża najprawdopodobniej wróciła do Kamionki i weszła w związek małżeński z Wawrzyńcem Świerszczem (wzmiankowanym w 1548 roku jako podwójci)<sup>59</sup>. Tam też dobrze wydała swoje córki za mąż: Katarzynę za Andrzeja Gąskę, syna Macieja, wieloletniego ławnika (1535—1541) i rajcy (1542, 1545—1554), Reginę za Wojciecha miecznika, ławnika (1550, 1554—1557) oraz Dorotę za Macieja Krupe<sup>60</sup>. Anna

<sup>51</sup> Tamże, nr 308.

<sup>52</sup> Tamże, nr 206.

<sup>53</sup> O tym, że był to Jan Rusek „młodszy”, świadczy fakt, że w zapisce jest tytułowany jako mąż Doroty — tamże, nr 221.

<sup>54</sup> Tamże, nr 405.

<sup>55</sup> Tamże, nr 271.

<sup>56</sup> M. Chojęta: *Elita władzy lubelskiej gminy miejskiej od XIV do połowy XVI wieku*. Lublin 2008, s. 168 (aneks I). [Rozprawa doktorska napisana pod kierunkiem prof. dr. hab. R. Szczygła w Zakładzie Historii Polski Średniowiecznej].

<sup>57</sup> KmK, nr 402.

<sup>58</sup> Tamże, nr 268.

<sup>59</sup> Tamże, nr 313, 317, 319.

<sup>60</sup> Tamże, nr 317, 319.

zmarła w 1549 roku, dzieląc między spadkobierców nieruchomości i ruchomości (w tym szczebrzuch i cynę).

W tej sytuacji można pokusić się o wysnucie kilku hipotez. Przede wszystkim mając na uwadze częste występowanie w źródłach zawodów związanych z pozyskiwaniem i przetwarzaniem metali<sup>61</sup> oraz bliskość wsi Rudna, Rudki itp.<sup>62</sup>, można stwierdzić, że wielu mieszczan trudniło się handlem metalami. Być może do grona tych osób należy zaliczyć rodzinę Rusków, którzy jeżdżąc do Lublina (jako największego z najbliższych ośrodków handlu<sup>63</sup>), zaczęli wiązać się z tamtym środowiskiem. Annę Ruskową wydano za mąż za Benedykta ślusarza, co mogło pomóc Mikołajowi Ruskowi przenieść się do podlubelskiego Nastutowa, gdzie został nawet sołtysem. Z kolei Jan Łabędź ożenił się po raz pierwszy z Dorotą, wdową po lubelskim rajcy Janie mieczniku<sup>64</sup>. Zastawienie ziemi przez Jana Ruska i Dorotę oraz Stanisława Ruskowicza rodzinie Krupów może świadczyć o tym, że osoby te znajdowały się poza Kamionką (nie mogły doglądać swego mienia) — w Nastutowie, a może i w Lublinie. Tym samym uprawdopodobniony zostaje pobyt Stanisława Krupy w Lublinie, gdzie mógł uczęszczać do tamtejszej szkoły parafialnej. Wykształcenie to pozwoliło mu zostać pisarzem miejskim w Kamionce. Zapewne pomocna w tym była koneksja z mieszczanami lubelskimi (poprzez Dorotę i Rusków) oraz zamożność rodziny Krupów.

Zamożność ta wynikała nie tylko z gospodarowania ziemią. Krupowie występują często w źródłach jako zastawnicy pożyczający pieniądze pod zastaw wierzytelności. Wśród ich dłużników wymienić można: Jakuba Podleśnego<sup>65</sup>, braci Pytków<sup>66</sup>, braci Kszyszków<sup>67</sup>, Leonarda Gila<sup>68</sup>, wójta Jana<sup>69</sup> oraz wspomnianych Rusków<sup>70</sup>. Jan i Dorota zastawili swoje pola za 16,5 grzywny Janowi Krupie, który za karczowanie winien zebrać dodatkowo cztery zbiory z karczunku dla siebie<sup>71</sup>. Jedenaście lat później Jan trzymał już wszystkie ziemie Rusków za sumę dwudziestu grzywien. W transakcji tej ponownie uregulowa-

<sup>61</sup> Tamże, nr 59, 74—75, 81, 319—320, 374.

<sup>62</sup> Tamże, nr 40, 220.

<sup>63</sup> Szerzej o tym zagadnieniu H. Samsonowicz: *Handel Lublina na przełomie XV i XVI w.* Prz. Hist. 1968, T. 59, z. 4, s. 616—623.

<sup>64</sup> M. Chojęta: *Elita władzy...*, s. 168.

<sup>65</sup> Jakub zadłużył się u Wojciecha Krupy na dziewięć wiardunków, by spłacić dziedzictwo — KmK, nr 198.

<sup>66</sup> Paweł i Wojciech Pytkowie zadłużyli się u Mikołaja Krupy na osiem grzywien — tamże, nr 309.

<sup>67</sup> Mikołaj i Marcin Kszyszkowie zadłużyli się u Adama Krupy na dwie grzywny — tamże, nr 302.

<sup>68</sup> Temuż Adamowi Leonard Gil zastawił półłanek aż do pełnej spłaty długu przez niego lub któregoś z jego braci — tamże, nr 330.

<sup>69</sup> Wójt Kamionki zadłużył się u Mikołaja Krupy na trzynaście grzywien — tamże, nr 301.

<sup>70</sup> Tamże, nr 308.

<sup>71</sup> Tamże, nr 306.

no problem karczunków, które w razie potrzeby miał wykonać Jan i czterech sąsiadów („[...] ubi fuit necesse falcare falcabit et ubi erit necesse erradicare erradicabit[ur] per Joannem Krupa et quatuor vicibus”)<sup>72</sup>. Oznaczało to, że Jan czynił inwestycje nie tylko samodzielnie, ale i wspólnie z innymi (prawdopodobnie pod jego kierownictwem). Podobnie Mikołaj Krupa — on również mógł karczować zastawioną ziemię, w zamian za co miał wziąć trzykrotne zbiory z nowizn<sup>73</sup>. Warto wspomnieć, że gdy w 1526 roku bracia dzielili swą ojcowską, tylko sam Wojciech Krupa ocenił swoje dziedzictwo na niebagatelną sumę trzydziestu grzywien<sup>74</sup>. Jak duży majątek zostawił swoim synom „stary” Krupa — można się domyślać.

Urzędnicy miejscy często pochodzili w pierwszym lub drugim pokoleniu z innej miejscowości, czemu sprzyjała świeża lokacja miasta (i związany z tym brak stabilizacji elit). Jak podaje literatura przedmiotu, blisko połowa z nich mogła pochodzić ze wsi, a nawet  $\frac{4}{5}$  z innego miasta<sup>75</sup>. Wśród rajców i ławników można wyróżnić osoby pochodzące z miast (Czemierniki<sup>76</sup>) oraz wsi (Krasów<sup>77</sup>, Leszkowice<sup>78</sup>, Rudki<sup>79</sup>, Szczekarków<sup>80</sup>, Przetoczno<sup>81</sup>, Wielkie<sup>82</sup>, Wola Kierszkowa<sup>83</sup>, Zakalew<sup>84</sup>). Wspomniany Mikołaj Rusek był sołtysem Nastutowa.

Oprócz migracji do Kamionki odnotowano też proces przeciwny. Dla przykładu, w 1516 roku Mikołaj Koszyl (jeszcze na przełomie 1508—1509 roku burmistrz kamieniecki) został wymieniony jako „były” obywatel<sup>85</sup>. Podobnie Zygmunt Zych, ławnik, rajca, a przede wszystkim podwójci<sup>86</sup> w latach dwudziestych XVI wieku przeniósł się do Woli<sup>87</sup>.

<sup>72</sup> Tamże, nr 344.

<sup>73</sup> Tamże, nr 309.

<sup>74</sup> Tamże, nr 206.

<sup>75</sup> Według obliczeń H. Samsonowicza, 79% urzędników miejskich stanowili przybysze z innych miast, 40% zaś ze wsi — H. Samsonowicz: *Elita władzy w małych miastach Polski w późnym średniowieczu*. W: *Genealogia — kręgi zawodowe i grupy interesu w Polsce średniowiecznej na tle porównawczym*. Red. J. Wroniszewski. Toruń 1989, s. 155; zob. też A. Bartoszewicz: *Warta: społeczeństwo miasta w II połowie XV i na początku XVI wieku*. Warszawa 1997, s. 151.

<sup>76</sup> KmK, nr 181.

<sup>77</sup> Tamże, nr 265.

<sup>78</sup> Tamże, nr 107.

<sup>79</sup> Tamże, nr 220.

<sup>80</sup> Tamże, nr 203.

<sup>81</sup> Tamże, nr 59.

<sup>82</sup> Tamże, nr 55.

<sup>83</sup> Tamże, nr 279.

<sup>84</sup> Tamże, nr 164.

<sup>85</sup> Tamże, nr 168.

<sup>86</sup> Tamże, nr 187, 189, 201, 206—207, 220—222; wzmiankowany także jako wójt, co może wydawać się wątpliwe, gdyż tytułowany był tak, gdy sprawował funkcję podwójciego — tamże, nr 200, 202, 209—210, 218, 219, 418.

<sup>87</sup> Tamże, nr 235.

Przedstawione przypadki odnoszą się tylko do niektórych osób zasiadających we władzach miejskich. Ujmując temat całościowo, warto się pokusić o próbę uchwycenia wewnętrznych mechanizmów regulujących „drogę kariery”. I choć do metod statystycznych, mając na uwadze niepełność i niepewność źródeł, należy się odnieść z pewną rezerwą, niemniej warto je, przynajmniej w ograniczonym zakresie, zastosować. W omawianym okresie poświadczono w źródłach 149 osób zasiadających we władzach miejskich<sup>88</sup>. Można je podzielić na trzy podstawowe grupy: osoby, które były tylko ławnikami; osoby, które pełniły funkcję ławnika i rajcy; oraz osoby, które pojawiają się w księdze sądowej tylko jako członkowie rady. Częstej rotacji personalnej w obrębie władz sprzyjała kadencyjność urzędów. Można też zaobserwować praktykę wielokrotnego wybierania poszczególnych osób na to samo stanowisko. Przedstawione poniżej wnioski pokrywają się z wynikami badań H. Polaczkówny, która zauważyła, iż pewne rodziny w sposób ciągły występują w składzie władz miejskich, inne czynią to w sposób sporadyczny, zaś wiele osób tam zasiadających pojawia się tylko w czasie trwania jednej kadencji<sup>89</sup>.

Pierwsza, najliczniejsza grupa była reprezentowana przez osiemdziesiąt jeden osób. Co ciekawe, kariera ławnika we władzach miejskich rzadko kiedy trwała więcej niż trzy lata. Trzydzieści jeden na osiemdziesiąt jeden osób pełniło swoje funkcje tylko przez rok, dziewiętnaście przez dwa lata, dziewięć przez trzy. Stanowi to ponad  $\frac{2}{3}$  wszystkich ławników. Pozostali pełnili swoje obowiązki przez: cztery lata (jeden przypadek), pięć lat (dziewięć przypadków), sześć lat (cztery przypadki), siedem lat (dwa przypadki), osiem lat (dwa przypadki) oraz po jednej osobie sprawującej swoje funkcje przez dwanaście, czternaście, piętnaście i dwadzieścia jeden lat. Byli to odpowiednio: Stanisław Świąszek i Wojciech Róg (*Rok*) — obydwaj z rodzin z „tradycjami” zasiadania we władzach, oraz Jan Łojek i Jan Włos — wieloletni ławnicy z Siedlisk. Co się tyczy ławników, którzy awansowali do rajców — grupa ta obejmowała czterdzieści osiem osób. Okres „stażu” w ławie przed przejściem do rady pokrywał się z przeciętnym czasem sprawowania funkcji ławnika, tzn. zamykał się w okresie od roku do trzech lat (na czterdzieści osiem przypadków dziesięciu rajców było ławnikami przez rok, jedenastu przez dwa lata, dziewięciu przez trzy — to również ok.  $\frac{2}{3}$  składu rajców). Zdarzały się też przypadki, kiedy dłużej czekano na wejście do rady miejskiej, mianowicie: cztery lata (trzy przypadki), pięć lat (sześć przypadków), osiem lat (trzy przypadki), dziewięć lat (dwa przypadki) oraz piętnaście lat (jeden przypadek). Tą ostatnią osobą był Mikołaj Krupa, który stał się jednym

<sup>88</sup> Przy założeniu, że Jan Pietracz to Jan *Piscore*; Michał Kąszyszkoza, Michał i Michał Kąszysz to jedna i ta sama osoba; Mikołaj Krupa to Mikołaj Czubka, a przy rozróżnieniu dwu Janów Wierzchoniów i Marcinów Grabianowskich.

<sup>89</sup> H. Polaczkówna: *Najstarsza księga sądowa wsi Trześniowa 1419—1609*. Lwów 1923, s. 16—17.

z rajców zaraz po dziewiętnastoletnim sprawowaniu tego urzędu przez Jana Krupę. Czas pełnienia obowiązków w radzie rzadko był dłuższy niż w ławie. Połowa odnotowanych w źródłach rajców zakończyła swoje obowiązki przed upływem trzech lat (dziesięć osób wyszło z kolegium rajcowskiego po roku, dwanaście po dwóch latach, dwie po trzech latach). Pozostali w większości wyszli z rady przed upływem dziesięciu lat, tj. pięć osób było rajcami przez cztery lata, po dwie przez pięć i sześć lat, po cztery przez siedem i osiem lat oraz jedna osoba pozostawała w kręgu rajców przez lat dziewięć (w sumie osiemnaście osób). Do grupy wieloletnich rajców należy zaliczyć: Stanisława Chlebka (dziesięć lat), Macieja Gąskę i Stanisława Wierchonia (po jedenaście lat), Marcina kowala (czternaście lat), Mikołaja Krupę (piętnaście lat), Jana Krupę (dziewiętnaście lat) oraz Jakuba Jelitko (dwadzieścia siedem lat). Trzecią, najmniej liczną grupę (tylko dwadzieścia przypadków) stanowiły osoby występujące w źródle tylko w charakterze rajców. Połowa z nich jest poświadczona w źródłach tylko w jednym roku (dziesięć przypadków). Ponadto, po dwie osoby zasiadały w radzie przez trzy, pięć i dwanaście lat oraz po jednej przez dwa, sześć, siedem, dziewięć lat. Najdłużej urzędującymi rajcami z tej grupy byli: wspomniany Łukasz Łuszczowski oraz Stanisław Pachlerz. Rajców bez poświadczonego „stażu” w ławie można podzielić na trzy grupy. Pierwsza — osoby, które mogły już wcześniej sprawować urzędy miejskie, ale nie zostało to uwiecznione w źródłach. Byli to „pierwsi rajcy” z połowy lat osiemdziesiątych XV wieku, jak np. Łukasz Łuszczowski czy Andrzej Koń. Druga — są to osoby, które najprawdopodobniej zasiadły „w zastępstwie” swoich ojców lub braci, np. Jakub Jelitko prawdopodobnie w 1513 roku został „zastąpiony” przez Jana w charakterze rajcy, w 1522 roku zaś przez Macieja. Trzecia grupa to osoby niedające się wpisać do dwu pozostałych.

Duża rotacja w obrębie władz miejskich nie była niczym niezwykłym w porównaniu z innymi miastami. Przykładowo, w średniowiecznej Warcie ławnicy najczęściej pełnili swoje funkcje przez rok lub dwa<sup>90</sup>.

Jakie dodatkowe czynniki wpływały na ruch w obrębie władz miejskich? Źródła tylko w ograniczonym zakresie są w stanie odpowiedzieć na to pytanie. Nie można na ich podstawie zbadać roli przypadku w kształtowaniu się władz miejskich, umiejętności interpersonalnych ich członków itp. Można za to zbadać kondycję gospodarczą rajców i ławników oraz w ograniczonym zakresie problem wykształcenia i miejsca w hierarchii prestiżu.

Członkowie władz miejskich, podobnie jak pozostali współobywatele, często trudnili się zajęciami rolniczymi (większość zapisek odnosi się do transakcji polami, ogrodami itp.). Ponadto, źródłem dochodów przynajmniej niektórych

<sup>90</sup> A. Bartoszewicz: *Warta...*, s. 136—137; zob. też A. Knap: *Elita władzy w Warcie w XV—XVI wieku*. Prz. Hist. 1993, T. 84, z. 3, s. 376—377.

rajców i ławników mogło być bartnictwo<sup>91</sup>. Wpisuje się to w „model małego miasta” nakreślony przez H. Samsonowicza<sup>92</sup>, choć inni badacze, jak np. T. Lalik, podkreślają rolę „miejskich zajęć”, nawet w mniejszych ośrodkach<sup>93</sup>.

Wśród członków władz miejskich, podobnie jak wśród innych współobywateli, można poświadczyć następujące profesje<sup>94</sup>: kołodziej<sup>95</sup>, kowal<sup>96</sup>, krawiec<sup>97</sup>, szewc<sup>98</sup>, rzeźnik<sup>99</sup>, piekarz<sup>100</sup>, miecznik<sup>101</sup>. Zbliżona struktura zawodowa występowała w innych miastach polskich<sup>102</sup>. Przytaczana wielokrotnie historia rodziny Rusków może wskazywać, że w Kamionce trudniono się handlem, a mówiąc dokładniej — dystrybucją metali (cyna). Członkowie władz miej-

<sup>91</sup> M.in.: Jan Nieściur sprzedał bratu Andrzejowi barcie zmarłego brata Jana w Kruczkowskiej Dąbrowie za dwadzieścia jeden grzywien płaconych w ciągu pięciu lat — KmK, nr 343; Anna Łojkowa w 1521 roku darowała mężowi Wojciechowi Mikulicowi swoją część dziedzictwa, w tym barcie po zmarłym mężu Marcinie Łojku („starszym”) — tamże, nr 185; miód mógł być przekazywany zarówno na potrzeby konsumpcji, jak i handlu. Cena piętnaście groszy za urnę pod koniec XV wieku odpowiadała w tym czasie  $\frac{1}{3}$  ceny krowy. Można więc uznać, że zajęcie to mogło być dochodowe, choć jeśli ma się na uwadze rozdrobnienie „borów”, wcale tak być nie musiało — M. Dembińska: *Kilka uwag o roli bartnictwa w gospodarce wiejskiej polskiego średniowiecza*. KHKM 1958, R. 6, nr 3, s. 343—358; zob. też *Zarys historii gospodarstwa wiejskiego w Polsce*. Red. J. Leskiewiczowa. T. 1. Warszawa 1964, s. 367—370.

<sup>92</sup> Jak zauważył H. Samsonowicz, charakter małego miasta był zbieżny z charakterem gospodarki kraju — skandynawskie miasteczka opierały się na rybołówstwie, czeskie były związane z górnictwem, węgierskie zaś z pasterstwem — H. Samsonowicz: *Małe miasto w środkowej Europie późnego średniowiecza — próba modelu*. „Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych” 1989, T. 50, s. 35.

<sup>93</sup> J. Wyrozumski mówi o „upośledzeniu” funkcji miejskich — J. Wyrozumski: *Rozwój sieci miejskiej w Małopolsce w średniowieczu i u progu czasów nowożytnych*. KHKM 1980, R. 28, nr 3, s. 371; zob. też T. Lalik: *Geneza sieci miasteczek w Polsce średniowiecznej*. W: *Studia średniowieczne*. Wybrał i opatrzył wstępem S. Trawkowski. Warszawa 2006, s. 350 i nast.; oraz T. Lalik: *Funkcje miast i miasteczek w Polsce późnego średniowiecza*. W: *Studia średniowieczne...*, s. 366 i nast.

<sup>94</sup> Można je zgrupować według podziału przedstawionego przez A. Bartoszewicz, mianowicie rzemiosła: włókiennicze, skórzane, związane z obróbką metali, budowlane, związane z obróbką drewna, spożywcze, zawody usługowe (w Kamionce w gronie władz miejskich nie zostały one odnotowane) — A. Bartoszewicz: *Warta...*, s. 90—107.

<sup>95</sup> Walenty Falek (ławnik: 1481—1485) — KmK, nr 72.

<sup>96</sup> Mikołaj Sitko (ławnik: 1481—1485, rajca: 1486—1491, 1494?) — tamże, nr 2; Wojciech kowal (ławnik: 1489—1490) — tamże, nr 74—75.

<sup>97</sup> Bartosz Łuszczowski (ławnik: 1486?, 1491) — tamże, nr 36, 65—66, 78—79.

<sup>98</sup> Stanisław Sikora (ławnik: 1489—1491, 1495—1496) — tamże, nr 72; Stanisław Chlebek (ławnik: 1515—1516) — tamże, nr 181.

<sup>99</sup> Grzegorz rzeźnik (ławnik: 1519, 1521—1523, 1525—1526, 1528, 1536) — tamże, nr 178, 181, 221, 243 i nast.

<sup>100</sup> Jan *Piscore*, prawdopodobnie zwany również Janem Pietraczem (ławnik: 1492—1493) — tamże, nr 87, 89.

<sup>101</sup> Wojciech miecznik (ławnik: 1550, 1554—1557) — tamże, nr 319, 320, 374, 329 i nast.

<sup>102</sup> H. Samsonowicz: *Elita władzy...*, s. 152—154; S. Brekiesz: *Z dziejów...*, s. 22—30; A. Bartoszewicz: *Warta...*, s. 111; A. Knap: *Elita władzy...*, s. 381—382.



skich zajmowali się również karczunkiem<sup>103</sup>. Niewykluczone, że do podanej listy należy dopisać zawody związane z produkcją alkoholu — o czym może świadczyć wspomniane już przekazanie prawa propinacji dla Łukasza Łuszczowskiego<sup>104</sup>. Mając na uwadze fakt, że w wielu przypadkach wzmiankuje się browary i słodownie<sup>105</sup>, można przypuszczać, że wyszczególnienie takiego prawa mogło się wiązać z wytwarzaniem trunków na „szerszą skalę”. Niejasny pozostaje problem obecności młynarzy we władzach miejskich. Ani w księgach kamienieckich, ani w źródłach innych małych miast Lubelszczyzny<sup>106</sup> nie poświadczono w kręgu rajców i ławników osoby o przydomku *molendinator*. Jednakże w źródłach odnotowano (głównie w transakcjach nieruchomościami) na przełomie XV i XVI wieku: Marcina Niećko (ławnika w latach 1490—1491) oraz Wojciecha Niećko, młynarza z Rudna (1496)<sup>107</sup>. Spokrewnienie tych dwóch osób wydaje się bardzo prawdopodobne, choć w świetle ksiąg nie da się określić jego charakteru.

Mówiąc o sytuacji ekonomicznej władz miejskich, należy zwrócić również uwagę na dodatkowe dochody, jakie ich przedstawiciele mogli osiągać. Przede wszystkim chodzi tu o obrót nieruchomościami. Jak obliczył H. Samsonowicz, dom w mieście (nie licząc posiadłości rodowych) zmieniał właściciela co pięć—siedem lat<sup>108</sup>. Intensywność, z jaką nabywano i zbywano mienie w Kamionce, zdaje się to potwierdzać. Dla przykładu, w roku 1482 pewien dom przy rynku wraz z przynależnościami czterokrotnie zmieniał właściciela<sup>109</sup>. Najpierw za cztery grzywny kupił go Andrzej Koń, by sprzedać go za cztery i pół grzywny Stanisławowi Czajce, który z kolei za pięć grzywien sprzedał nieruchomość Janowi Preczowi. Wszystkie wspomniane osoby zasiadały we władzach miejskich w charakterze rajców i ławników. Zarówno Koń, jak i Czajka zarobili na tej transakcji po pół grzywny. Niemniej częsty był obrót ziemią (pola, łąki, ogrody itp.)<sup>110</sup>.

Jak bardzo spory o nieruchomości mogły być zaciekle, ilustruje przypadek domu „na rogu”, koło ulicy Lubelskiej. W 1516 roku Jan Kędziora (*Kę-*

<sup>103</sup> KmK, nr 272.

<sup>104</sup> Tamże, nr 69.

<sup>105</sup> Tamże, nr 57, 92, 317.

<sup>106</sup> AmW, AmO.

<sup>107</sup> Rodzina Niećków posiadała nieruchomości w Kamionce, o czym świadczy szereg zapisów. W 1482 roku Marcin Niećko kupił dom od Jakuba Gorskiego — KmK, nr 24; w 1496 młynarz Wojciech Niećko sprzedał dom na końcu miasta, który kupił od Mikołaja Religi — tamże, nr 91; z kolei w 1506 roku Jan Niećkowicz (prawdopodobnie syn Marcina lub Wojciecha) sprzedał dom swego dziadka przy rynku — tamże, nr 120.

<sup>108</sup> H. Samsonowicz: *Elita władzy...*, s. 153; szerzej o problematyce działki miejskiej — U. Sowina: *Średniowieczna działka miejska w świetle źródeł pisanych*. KHKM 1995, R. 63, nr 3.

<sup>109</sup> KmK, nr 19, 25, 28.

<sup>110</sup> Np. Jan Samborka sprzedał pół ogrodu — tamże, nr 147; Stanisław Nowek kupił dom z rolami, łąkami i ogrodami — tamże, nr 125.

dziora), wieloletni rajca (1497, 1500—1501, 1504—1507, 1513—1514), sprzedał wspomnianą nieruchomość Stanisławowi Nagoniecznemu<sup>111</sup>. Dwa lata później dom trafił z powrotem w ręce Kędziory<sup>112</sup>. Siostra Stanisława — Dorota mogła wykupić nieruchomość w ciągu niecałych trzech miesięcy (do św. Szymona, tj. do 28 października). A jednak tego nie zrobiła. Jak dowiadujemy się z innych zapisów, Stanisław Nagolny opuścił miasto i znalazł się w otoczeniu Bochockiego, Dorota zaś wyszła za mąż za Jana Jarząbka<sup>113</sup>, ławnika w latach 1504—1506 i 1508—1509 oraz rajcy w latach 1511—1513 i 1515. Jarząbek zmarł przed 1523 rokiem, Dorota mogła znaleźć się w ciężkim położeniu, miała na utrzymaniu dzieci<sup>114</sup>, a dłużnik nieboszczyka — Maciej Strzałka, zamiast wpłacić pieniądze dla sierot po Jarząbku, wydał je na „maszkary” (*mirios*), tj. nierządnic<sup>115</sup>. Wierzytelność ta została w całości uregulowana dopiero dwa lata później<sup>116</sup>. Tymczasem Jan Kędziora sprzedał dom „na rogu” kowalowi Markowi, wówczas rajcy (i, jak się miało okazać, przyszłemu podwójciemu)<sup>117</sup>, za czternaście grzywien (1528)<sup>118</sup>. Kiedy Dorota upomniała się o tę nieruchomość, powołując się na prawo bliższości — nie wiadomo. Przypadek ten jest zastanawiający z dwu powodów: po pierwsze — gdyż termin zasiedzenia nieruchomości wynosił trochę ponad rok<sup>119</sup>, po drugie — ponieważ, jak podaje literatura historii prawa, jedynie dobra „dziedziczne” (nazywane też „rodowymi”) podlegały rygorowi prawa bliskości<sup>120</sup> (w omawianym przypadku mamy do czynienia z dobrami nabytymi). W 1538 roku sprawa otarła się o samego Bochockiego<sup>121</sup>. W myśl rozstrzygnięcia „Wielmożnego Pana” Dorota winna wykupić nieruchomość za sie-

<sup>111</sup> Tamże, nr 90.

<sup>112</sup> Tamże, nr 419.

<sup>113</sup> Tamże, nr 272.

<sup>114</sup> Do 1540 roku dożyli: Szymon, Maciej, Elżbieta, Regina i Katarzyna — tamże, nr 281.

<sup>115</sup> Tamże, nr 197.

<sup>116</sup> Tamże, nr 199.

<sup>117</sup> Marcin kowal, ławnik: 1524—1526, rajca: 1528—1535, 1537, 1539—1543; po raz pierwszy wzmiankowany jako podwójci w 1544 — tamże, nr 306.

<sup>118</sup> Tamże, nr 216.

<sup>119</sup> W praktyce używano różnych określeń: rok i jeden dzień — tamże, nr 27; rok i siedem niedzieli — tamże, nr 111; rok, siedem tygodni i siedem dni — tamże, nr 106.

<sup>120</sup> Zwrot „dobra dziedziczne” był używany przez J. Bardacha, który przeprowadził krytykę stosowanych przez P. Dąbkowskiego, a w ślad za nim przez K. Kolańczyka, określeń: „dobra rodowe” i „dobra dziedziczne” — J. Bardach: *Uwagi o „rodowym” ustroju społeczeństwa i prawie bliższości w Polsce średniowiecznej*. CP-H 1952, T. 4, s. 437—438, przyp. 88; z kolei S. Płaza stosuje sformułowania: „dobra dziedziczne” i „dobra rodowe” w sposób zamienny — S. Płaza: *Historia prawa w Polsce na tle porównawczym*. Cz. 1. Kraków 1997, s. 278—279; warto wspomnieć, że Przemysław Dąbkowski, autor cytowany przez wszystkich badaczy omawianego problemu, uznawał, że „pierwotnie dobra rodowe były wyjęte z obiegu. Właścicielem ich był ród jako całość” — P. Dąbkowski: *Polskie prawo prywatne*. T. 1. Lwów 1910, s. 248; jednakże w XIX wieku używano terminu „dobra dziedziczne”, który stosował też Piotr Burzyński — P. Burzyński: *O prawie bliższości w dawnej Polsce*. RAUhf 1877, ser. 2, T. 7, s. 21—23.

<sup>121</sup> KmK, nr 272.

dem grzywien i cztery grosze, z zastrzeżeniem, że od brata (lub jego dzieci) może się domagać zwrotu podanej sumy powiększonej o półtorej grzywny za wydatki związane z podróżą do Stanisława Nagoniecznego po listy uwierzytelniające (bez których kowal nie chciał dopuścić Doroty do nieruchomości). Wynika z tego, że Marcin, chcąc jak najbardziej opóźnić wwiązanie Doroty do nieruchomości, „zasłaniał się” brakiem odpowiedniego umocowania strony przeciwnej do podejmowania roszczeń względem niego. Kiedy ta metoda nie przyniosła rezultatów, kowal zaczął się domagać zapłaty za karczunek. Arbitrzy uznali, że za nieruchomość Marcin winien dostać cztery grzywny, za wykarczowany półłanek — trzy i pół grzywny (1539). W zasadzie podtrzymano rozstrzygnięcie z roku poprzedniego (tylko nieznacznie podnosząc koszty Doroty). Później, bo w 1544 roku, Dorota zastawiła sporny półłanek Janowi Krupie za osiem grzywien i wiardunek<sup>122</sup>.

Oprócz najczęstszej poświadczonej w źródłach transakcji kupna-sprzedaży nieruchomości dokonywano ich zamiany<sup>123</sup>, darowizny<sup>124</sup>, zawierano umowy dożywocia<sup>125</sup> i „na przeżycie”<sup>126</sup>, jak również zastawiano swoje dobra<sup>127</sup>. Niektóre osoby, jak chociażby członkowie wspomnianych rodzin Wierzchońów i Krupów, uczyniły z tego typu działalności prawdopodobnie poważne źródło dochodów. Warto jednak pamiętać, że członkowie władz miejskich występowali zarówno w charakterze zastawników, jak i zastawców.

Pożyczki nie musiały przybierać formy zastawu czy też pożyczki między mieszkańcami gminy miejskiej. Mogły być one udzielane przez radę miejską ze skrzynki miejskiej, gdzie deponowano pieniądze sierot<sup>128</sup>. Członkowie

<sup>122</sup> Tamże, nr 381.

<sup>123</sup> Np. Stanisław Wierzchoń i Jakub Duszka zamienili swoje mienie w 1508 roku — tamże, nr 145.

<sup>124</sup> Np. Jan Kszyszek w 1492 roku darował swojej małżonce połowę domu wraz z łąkami, rolami, ogrodami i browarem — tamże, nr 92.

<sup>125</sup> Np. Jan Preczek (rajca: 1485—1487, 1493, 1495—1496) wraz z małżonką Katarzyną zapisali Janowi Puli wszystkie swoje dobra z wyłączeniem krewnych w zamian za dożywotnią opiekę. Pula mógł się nie doczekać objęcia tych dóbr, gdyż Katarzyna żyła jeszcze co najmniej dwadzieścia pięć lat, o czym świadczy oddanie przez nią swych dóbr, o wartości szesnastu grzywien (w związku z niemożliwością zatroszczenia się o nie), pańskiemu słudze Lasce i jego rodzinie — tamże, nr 103, 214.

<sup>126</sup> Mikołaj Mnich zapisał swoje dobra w Kurowie małżonce Jelitkowej, ta zaś zapisała mężowi połowę swojego domu w Kamionce. Zaznaczono, że wspomniane dobra przypadną osobie, która przeżyje małżonka — tamże, nr 55.

<sup>127</sup> O problematyce zastawu pisali: S. Zagórny: *Zastaw w świetle ksiąg wiejskich w Polsce*. W: „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego, Nauki Humanistyczno-Społeczne”. Seria 1, z. 26. Łódź 1962, s. 138 i nast.; Z. Rymaszewski: *Zastaw w świetle sądów małopolskich w XV w.* W: „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego, Nauki Humanistyczno-Społeczne”. Seria 1, z. 26. Łódź 1962, s. 113 i nast.; Tenże: *Zastaw osoby w małopolskich zapiskach sądowych w XV w.* W: „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego, Nauki Humanistyczno-Społeczne”. Seria 1, z. 22. Łódź 1961, s. 229 i nast.

<sup>128</sup> KmK, nr 197.

władz miejskich zapewne mieli łatwy dostęp do tych środków, o czym może świadczyć zapiska z początku XVI wieku, gdzie na siedem pożyczek — sześć zostało udzielonych członkom władz miejskich, a jedna została przeznaczona na dzieci Przetockiej<sup>129</sup>, prawdopodobnie wdowy po Janie Przetockim (ławnik: 1486, 1488).

Zasiadanie we władzach miejskich nie tylko ułatwiało pożyczkę, ale i generowało (a przynajmniej mogło generować) dochody. Oto w 1504 roku odnotowano kosztą sądowe, jakie poniósł Stanisław Pula (kupujący w tym wypadku nieruchomość), mianowicie dziewięć groszy, z czego siedem groszy wdawnego, jeden grosz za otwarcie księgi i jeden grosz dla pisarza miejskiego<sup>130</sup>. W 1518 roku Jan Kędziora w sprawie wspomnianej nieruchomości dał pamiętne w wysokości dwóch grzywien i skojca (w zapisce odnotowano burmistrza Zygmunta Zycha, rajcę Jakuba Jelito oraz nieznanego z imienia pisarza miejskiego)<sup>131</sup>.

Podsumowując — sytuację materialną urzędników miejskich należy uznać za dobrą. Oczywiście, należy przy tym pamiętać, że ocena ta jest względna, trzeba ją bowiem rozpatrywać na tle lokalnej społeczności<sup>132</sup>. Tym samym elita małomiasteczkowa w swoim środowisku mogła uchodzić za zamożną, jednak w porównaniu z patrycjatem większych ośrodków, np. Lublina, nie wypadła imponująco.

Dobre wykształcenie mogło mieć znaczenie dla kariery we władzach miejskich, choć patrząc na niektóre zapiski poczynione w księdze, można mieć uzasadnione wątpliwości, czy aby na pewno osoba o najlepszych predyspozycjach do bycia pisarzem miejskim zawsze pełniła tę funkcję<sup>133</sup>. Na wstępie należy zbadać, w jakich miejscach zdobywano wykształcenie, zarówno jeśli chodzi o naukę czytania oraz pisania, jak i znajomość prawa. Innymi słowy: należy zbadać, czy ścieżka edukacji mogła wieść przez trzy (najbardziej oczywiste) ośrodki: Kamionkę, Lublin oraz Kraków. Co się tyczy Kamionki — ośrodka miejscowego — należy zaznaczyć, że w miejscowości tej z całą pewnością znajdowała się szkoła. W źródłach można znaleźć zapiski odnoszące się zarówno do budynku szkoły, jak i jej nauczycieli<sup>134</sup>, którymi w praktyce przełomu XV

<sup>129</sup> Tamże, nr 433a.

<sup>130</sup> Tamże, nr 107.

<sup>131</sup> Tamże, nr 419.

<sup>132</sup> Jak zauważył J. Topolski, pojęcie zamożności i ubóstwa powinno się traktować w odniesieniu do społecznie przypisanego danej grupie modelu konsumpcji — J. Topolski: *Nędza, ubóstwo, dostatek jako kategorie teoretyczne w badaniu historycznym i ich wartość eksplanacyjna*. W: *Nędza i dostatek na ziemiach polskich od średniowiecza po wiek XX*. Red. J. Szytyła. Warszawa 1992, s. 10—12.

<sup>133</sup> I jak podaje A. Bartoszewicz, obecność pisarza miejskiego w kancelarii miejskiej nie wykluczała „przygodnych” pisarzy — A. Bartoszewicz: *Mieszczanie „litterati” w polskim mieście późnego średniowiecza*. Kw. Hist. 1999, R. 106, z. 4, s. 8—9.

<sup>134</sup> KmK, nr 18, 76.

i XVI wieku często bywali pisarze miejscy<sup>135</sup>. Ponadto, niewiele o działalności tej placówki wiadomo, niemniej można przyjąć, że to właśnie tam mieszczanie zdobywali pierwsze „szlify” swojej edukacji. Szkoła ta prawdopodobnie nie przetrwała do drugiej połowy XVI wieku<sup>136</sup>. Jeśli zaś chodzi o naukę prawa, należy podkreślić, że sama działalność władz miejskich w Kamionce oprócz aspektu prawnego miała aspekt edukacyjny. Jak zauważył S. Kuraś, to właśnie uczestnictwo w praktyce prawnej i trzymanie się reguł redagowania pism było prawdziwą nauką dla pisarzy miejskich<sup>137</sup>. Nie można wykluczyć pobierania nauk przez potomków mieszczan kamienieckich w szkole parafialnej lubelskiej, gdyż obszar jej oddziaływania nie ograniczał się jedynie do Lublina i jego przedmieść<sup>138</sup>. Należy w tym miejscu przypomnieć historię Stanisława Krupy. Choć nie można z całą stanowczością rozstrzygnąć, czy edukował się w Lublinie, to jednak jest to bardzo prawdopodobne ze względu na zamożność rodziny Krupów oraz powiązanie z Ruskami — mieszczanami i przedmieszczanami lubelskimi, w których mógł znaleźć oparcie. Czy obywatele Kamionki studiowali na Akademii Krakowskiej? Zdaje się, że tak było<sup>139</sup>. Oto w 1541 roku wspomniano o osobie tytułowanej jako *Mathias Jacobi de Kamyonka*<sup>140</sup>.

Czy był to Maciej Gorecki, burmistrz i pisarz turobiński, syn Jakuba Jelitko? Jest to bardzo prawdopodobne. W dodatku, gdy w połowie lat czterdziestych doszło do wspomnianego konfliktu Mikołaja Wierzchonia z Jelitkiem, przed sądem stawili się jedynie Sebastian i Stanisław Jelitko. W takim wypadku nieobecność Macieja można by tłumaczyć pobytem w Krakowie lub Turobinie. Blisko piętnaście lat między prawdopodobnym odnotowaniem Macieja wśród krakowskich żaków a tytułowaniem go burmistrzem i pisarzem

<sup>135</sup> S. Kuraś: *Przywileje...*, s. 8.

<sup>136</sup> Jak podaje W. Froch, w 1565 roku na trzydzieści dziewięć wizytowanych parafii tylko w siedmiu znajdowały się szkoły (zabrakło wśród nich Kamionki) — W. Froch: *Lubelska szkoła parafialna w XV w. do czasu powstania kolegium jezuickiego w roku 1586*. „Rocznik Lubelski” 1966, R. 9.

<sup>137</sup> S. Kuraś: *Przywileje...*, s. 20, 28.

<sup>138</sup> W swoich pracach W. Froch niestety nie precyzuje, skąd pochodzili uczniowie szkoły lubelskiej (poza kilkoma wyjątkami). Podkreśla za to, że było to miejsce, w którym wykształcenie mogli zdobyć zarówno przedstawiciele szlachty, mieszczan, jak i kmieci — W. Froch: *Lubelska szkoła...*, s. 67—86; Tenże: *Dzieje Szkoły Lubelskiej przy kościele parafialnym św. Michała w XV—XVIII w.* Lublin 1999.

<sup>139</sup> W literaturze przedmiotu znany jest problem identyfikacji miast w zachowanych spisach Akademii Krakowskiej — A. Gąsiorowski: *O mieszczanach studiujących na Uniwersytecie Krakowskim w XV wieku*. W: *Aetas media, aetas moderna. Studia ofiarowane profesorowi Henrykowi Samsonowiczowi w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*. Red. H. Manikowska, A. Bartoszewicz, W. Fałkowski. Warszawa 2000, s. 653—663.

<sup>140</sup> *Album Studiosorum Universitatis Cracoviensis*. T. 2. Oprac. A. Chmiel. Kraków 1892, s. 307; warto zaznaczyć, że w Akademii Krakowskiej studiowały nie tylko osoby z największych miast, ale i z mniejszych: III i IV kategorii podatkowej — A. Bartoszewicz: *Mieszczanie „litterati”...*, s. 5—6.

turobińskim w połowie lat pięćdziesiątych XVI wieku, to wystarczająco długo, by mógł ukończyć swoją edukację, przenieść się do Turobina, zasiąść w ławie, a następnie funkcjonować jako rajca, burmistrz i pisarz miejski.

Jeśli chodzi o problem miejsca członków władz miejskich w hierarchii prestiżu, jest to najtrudniej uchwytne element spośród wszystkich tu opisanych. Opierając się na źródłach, ciężko określić odczucia społeczności względem władz, niemniej niektóre formy zachowań mogą świadczyć o poważaniu, jakim cieszyły się poszczególne osoby. Zachowania te mogły przybierać wiele form. Po pierwsze — mogły się wiązać z problemem powiernictwa (w toku praktyki prawnej bardzo chętnie stawiano jako poręczycieli członków władz miejskich)<sup>141</sup>. Ponadto, w momencie spisywania testamentu, choć nie wymagano zgromadzenia się całej ławy i rady przy boku umierającego, dbano, by jak największa liczba członków tych kolegów została zgromadzona przy testatorze. Warto przy tym podkreślić, że wielu świadków ostatniej woli, niebędących członkami władz miejskich w danym momencie, z czasem wchodziło do tego grona. Tak było ze Stanisławem Świąszkiem, który był obecny przy sporządzaniu testamentu przez Mikołaja Ruska (1536), choć w tym czasie nie był ławnikiem (po raz pierwszy został odnotowany w 1540 roku)<sup>142</sup>. Po drugie — popełnienie przestępstwa (o ile zostało poczynione odpowiednie zadośćuczynienie) nie zamykało drogi do władz miejskich. Dla przykładu — w 1539 roku odnotowano, że Piotr Węgorz zapłacił już połowę kary (tj. cztery i pół z dziewięciu grzywien) za okaleczenie, w tym obcięcie ręki, szlachcica Macieja Niewęgłowskiego<sup>143</sup>. Po trzech latach Piotr został odnotowany w kolegium ławników. Podobne przypadki zaobserwowano w księgach sądowych wąwolnickich<sup>144</sup> i Opola Lubelskiego<sup>145</sup>. Po trzecie — zasiadanie we władzach miejskich nobilitowało nawet po złożeniu urzędu, o czym świadczy instytucja *antiqui consules*. Starzy rajcy zostali odnotowani w 1558 roku, przy okazji rozpatrywania sprawy małżeńskiej<sup>146</sup>. Byli to: Maciej Gaska (po raz ostatni wzmiankowany jako rajca w 1554 roku) oraz Andrzej Strzałka (po raz ostatni wzmiankowany jako rajca w 1551 roku). Ranga problemu, czyli uchylanie się od współżycia, może świadczyć o tym, że *antiqui consules* służyli radą urzędującym rajcom. Tak było w Lublinie<sup>147</sup>, więc podobnie mogło być w Kamionce. Warunki zawartej ugody były zbieżne z praktyką sądów kościelnych<sup>148</sup>.

<sup>141</sup> KmK, nr 213, 336, 397.

<sup>142</sup> Tamże, nr 271.

<sup>143</sup> Tamże, nr 277.

<sup>144</sup> AmW, nr 18.

<sup>145</sup> AmO, s. 532—533.

<sup>146</sup> W wyniku ugody Marcin, syn ławnika i rajcy Jana Sramika, zobowiązał się zamieszkać z małżonką Zofią, jeśli zaś tego by nie uczynił lub od niej odszedł, wtedy jego ojciec będzie zobowiązany zapłacić Maciejowi Perze, ojcu Zofii, dziesięć grzywien — KmK, nr 371.

<sup>147</sup> R. Szczygiel: *Konflikty...*, s. 24.

<sup>148</sup> P. Hemperek: *Oficjal okręgowy w Lublinie XV—XVIII w.* Lublin 1974, s. 175.



| Spis władz miejskich w Kamionce w latach 1482—1559 |                         |        |                                         |                                 |                                      |                                   |                                          |                                          |                                            |                                              |                                  |                                       |                                          |                                                                                                                                                                           |
|----------------------------------------------------|-------------------------|--------|-----------------------------------------|---------------------------------|--------------------------------------|-----------------------------------|------------------------------------------|------------------------------------------|--------------------------------------------|----------------------------------------------|----------------------------------|---------------------------------------|------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Rok                                                | Numer zapiski/zmiany    |        | Rajcy                                   |                                 |                                      |                                   | Ławnicy                                  |                                          |                                            |                                              |                                  |                                       | Uwagi                                    |                                                                                                                                                                           |
| 1481                                               | 6                       | Zmiany | ×                                       | ×                               | ×                                    | ×                                 | Walenty                                  | Jan Walaszek                             | Jan Świąszek                               | Mikołaj Sitko                                | Jan Dalecz                       | Jakub Pępek                           | Jan Kania                                | Dla czytelności tabeli niektóre nazwiska, jak Świąszek i Wierzchoń, zostały ujednoliconę w stosunku do różnych form zapisu w źródle.                                      |
| 1482                                               | 21—23, 32               |        | ×                                       | ×                               | ×                                    | ×                                 | Walenty                                  | Jan Walaszek                             | Jan Świąszek                               | Mikołaj Sitko                                | Jan Wróbel                       | Leonard                               | Mikołaj Sulowski                         |                                                                                                                                                                           |
| 1483                                               | 35—37, 40               | Zmiany | Andrzej (Wierzchoń)                     | ×                               | Łukasz                               | ×                                 | Walenty                                  | Jan Walaszek                             | Jan Świąszek                               | Mikołaj Sitko                                | Jan Wróbel                       | Jakub Pępek                           | Mikołaj Sulowski                         |                                                                                                                                                                           |
| 1484                                               | 44—53                   | Zmiany | Andrzej Wierzchoń                       | Jan Walaszek                    | Mikołaj Sulowski                     | Jan Świąszek*<br>Mikołaj Świąszek | Walenty<br>Walenty Falek                 | Jan Walaszek*                            | Jan Świąszek*<br>Mikołaj Niklarz           | Mikołaj Sitko                                | ×                                | Jakub Pępek                           | Mikołaj Sulowski*<br>Stanisław Śmietanka | Część ławników została rajcami.                                                                                                                                           |
| 1485                                               | 55—56, 59, 63           |        | Andrzej Wierzchoń                       | Jan Walaszek*<br>Jan Preczek    | Łukasz*<br>Maciej Ethman             | Jan Świąszek                      | Walenty                                  | ?                                        | Stanisław Łuszczowski                      | Mikołaj Sitko                                | ×                                | Stanisław Charleszki                  |                                          |                                                                                                                                                                           |
| 1486?                                              | 65—66                   | Zmiany | Andrzej Koń                             | Jan Preczek                     | Łukasz                               | Mikołaj Sitko                     | Jan Damszak*<br>Jakub Kielb*             | Walaszek*<br>Jan Kwycz*                  | Stanisław Łuszczowski*<br>Jakub Szamborka* | Mikołaj Sitko*<br>Bartosz szewc*             | Jan Przetocki*<br>Mikołaj Mnich* | Stanisław Charleszki<br>Maciej Etman? | Piotr Bonucha*                           |                                                                                                                                                                           |
| 1487?                                              | 67, 69, 71              | Zmiany | Andrzej Koń                             | Jan Preczek                     | Łukasz                               | Mikołaj Mich*<br>Mikołaj Sitko    | ×                                        | ×                                        | ×                                          | ×                                            | ×                                | ×                                     | ×                                        |                                                                                                                                                                           |
| 1488                                               | 72—73                   | Zmiany | Andrzej Koń                             | Stanisław Czajka                | Łukasz                               | Jan Kwycz                         | ×                                        | Jakub Szamborka                          | Stanisław Łuszczowski                      | Jan Kszyszek                                 | Jan Przetocki                    | Leonard                               | Jan Kuryło                               |                                                                                                                                                                           |
| 1489                                               | 74                      | Zmiany | Leonard                                 | Jan Krzyszek                    | ×                                    | Mikołaj Sitko                     | Stanisław Sikora                         | Wojciech Sikora                          | Stanisław Łuszczowski                      | Wojciech Kowal                               | Jan Lisowicz                     | ×                                     | ×                                        | Stanisława Sikorę określono mianem szewca.                                                                                                                                |
| 1490                                               | 75                      |        | Leonard                                 | Jan Kszyszek                    | Łukasz                               | Mikołaj Sitko                     | Stanisław Sikora                         | ×                                        | Mikołaj Grabjanowski                       | Wojciech Kowal                               | ×                                | Marcin Nieczko                        | Marcin Dalczowicz                        |                                                                                                                                                                           |
| 1491                                               | 77—79, 84—85            | Zmiany | Leonard (Kielbasa)*<br>Stanisław Czajka | Jan Kszyszek*<br>Jan Kuryło     | Łukasz (Łuszczowski)                 | Mikołaj Sitko                     | Stanisław Sikora<br>Stanisław Skowronek* | Wojciech Sikora<br>Mikołaj Grabianowski* | Jakub Szamborka*<br>Bartosz szewc*         | Mikołaj Gorczyca*<br>Stanisław Suchochlebic* | Wawrzyniec Religa                | Marcin Nieczko*<br>Stefan Mroczek*    | Marcin Dalczowicz*<br>Marcin Dalecz?*    | Bardzo częste rotacje wśród ławników. Być może Marcin Dalczowicz to Marcin Dalecz?                                                                                        |
| 1492                                               | 87                      |        | Jan Kania                               | Jan Kuryło                      | Łukasz                               | Jakub Szamborka                   | Michał Kaszyszk                          | Jan                                      | Jan Fanfara                                | Wojciech Gorczyca                            | Wawrzyniec Religa                | Stefan Mroczek                        | Jan Pietracz                             |                                                                                                                                                                           |
| 1493                                               | 89                      | Zmiany | Jan Kania<br>Jan Fanfara                | Jan Krzyszek                    | Stanisław Czajka                     | Jakub Zahorka<br>Jan Przeczek     | ×                                        | Wojciech Sikora                          | ×                                          | Mikołaj Gorczyca                             | Wawrzyniec Religa                | Stefan Mroczek                        | Jan Piekarz                              |                                                                                                                                                                           |
| 1494                                               | 431, 435—436            | Zmiany | Leonard?<br>Jan Fanfara (Phupha?)       | Jan Wierzchoń?                  | Łukasz?<br>Stanisław Czajka          | Mikołaj Sitko?                    | ×                                        | ×                                        | ×                                          | ×                                            | ×                                | ×                                     | ×                                        | Datacja zapisek niepewna. Odnoszą się one do 1494 r. lub do czasów wcześniejszych. Stanisław szewc to zapewne Stanisław Sikora (nr 74).                                   |
| 1495                                               | 90, 427                 |        | Jan Fanfara                             | Jan Kszyszek                    | Stanisław Czajka                     | Jan Przeczek                      | Stanisław szewc                          | Wojciech Sikora                          | Stanisław Wierzchoń                        | Stanisław Szlachetka*<br>Stanisław Ostrowski | Piotr Kołodziej                  | Jakub Pępek                           | Leonard Nieściur                         |                                                                                                                                                                           |
| 1496                                               | 92, 95                  | Zmiany | Jan Fanfara                             | Jan Kszyszek                    | Stanisław Czajka                     | Jan Przeczek                      | Stanisław szewc                          | Wojciech Sikora                          | Stanisław Wierzchoń                        | Stanisław Szlachetka                         | Piotr Kołodziej                  | Jakub Pępek                           | Leonard Nieściur                         |                                                                                                                                                                           |
| 1497?                                              | 22, 97—98               | Zmiany | Jan Kwycz*<br>Stanisław Pachlerz        | Jan Kszyszek<br>Jan Kędziora    | Stanisław Czajka<br>Łukasz           | Mikołaj Mnich<br>Piotr Kołodziej  | Jan Czyszyk*<br>Michał                   | Piotr Kielbasa*<br>×                     | ×                                          | ×                                            | ×                                | ×                                     | ×                                        | Duże zmiany w składzie rady i ławy.                                                                                                                                       |
| 1498                                               | ×                       |        | ×                                       | ×                               | ×                                    | ×                                 | ×                                        | ×                                        | ×                                          | ×                                            | ×                                | ×                                     | ×                                        |                                                                                                                                                                           |
| 1499                                               | ×                       | Zmiany | ×                                       | ×                               | ×                                    | ×                                 | ×                                        | ×                                        | ×                                          | ×                                            | ×                                | ×                                     | ×                                        |                                                                                                                                                                           |
| 1500                                               | 99                      | Zmiany | Stanisław Pachlerz                      | Jan Kędziora                    | Łukasz                               | Stanisław Wierzchoń               | Michał Kaszys                            | Mikołaj Krupa                            | Jakub Krajcz                               | Andrzej Stawinoga                            | Piotr                            | Wojciech Róg                          |                                          | Zapiska dotyczy testamentu. Nie wymieniono pełnego składu władz miejskich. Prawdopodobnie Stefan z Siedlisk i Szak to ta sama osoba.                                      |
| 1501                                               | 101                     |        | ×                                       | Jan Kędziora                    | Łukasz                               | ×                                 | ×                                        | ×                                        | ×                                          | Andrzej Stawinoga                            | Piotr Saczko                     | ×                                     | ×                                        |                                                                                                                                                                           |
| 1502                                               | 103—104                 | Zmiany | Stanisław Pachlerz                      | Andrzej Stawinoga               | Piotr Saczek                         | Stanisław Wierzchoń               | Michał Karzek                            | Stanisław Grabianowski                   | Mikołaj Koszyl                             | Marcin Bąk                                   | Szak?                            | Stefan z Siedlisk?                    | Michał Ciecierski                        |                                                                                                                                                                           |
| 1503                                               | 102                     | Zmiany | Maciej Adman                            | Andrzej Stawinoga               | Piotr Saczek                         | Stanisław Wierzchoń               | Mikołaj Kozek                            | Stanisław Grabianowski                   | ×                                          | Bąk                                          | ×                                | Stefan Szak                           | Michał Ciecierski                        |                                                                                                                                                                           |
| 1504                                               | 109, 112                |        | Stanisław Grabianowski                  | Jan Kędziora*<br>Maciej Jarzyna | Stanisław Pachnerz                   | Stanisław Wierzchoń               | Michał Kaszys                            | Jan Jarząbek                             | Marcin Damian                              | Marcin Bąk                                   | Stanisław Jarzyna                | Jan Chyla                             | Marcin Ciecierski                        |                                                                                                                                                                           |
| 1505                                               | 113, 118, 119           | Zmiany | Marcin Bąk                              | Jan Kędziora                    | Michał Kaszys                        | Stanisław Wierzchoń               | (Zygmunt) Zych                           | Jan Jarząbek                             | Mikołaj Koszel                             | Stanisław Pula                               | Stefan                           | Wojciech Róg                          | Marcin Ciecierski                        |                                                                                                                                                                           |
| 1506                                               | 120, 122, 125, 127, 128 | Zmiany | Marcin Bąk*<br>Grabianowski             | Jan Kędziora                    | Michał Kaszys*<br>Stanisław Pachnerz | Stanisław Wierzchoń               | Zygmunt (Zych)                           | Jan Wierchonek*<br>Jan Jarząbek          | Mikołaj Koszel                             | Stanisław Pula*<br>Skowronek                 | Stefan Krupa*<br>Podleśny        | Wojciech Róg (Rok)                    | Marcin Ciecierski                        | Zygmunt Zych najczęściej był określany jako „Zygmunt” albo jako „Zych” — zapiska 207 świadczy, że to ta sama osoba. Zmiany w składzie rady i ławy w drugiej połowie roku. |

| Rok  | Numer zapiski/zmiany   | Rajcy                                           |                                           |                                                     |                                                    | Ławnicy                               |                                          |                                    |                                        |                                        |                                      |                                       | Uwagi                                                                                                                                                                                                                                                                        |
|------|------------------------|-------------------------------------------------|-------------------------------------------|-----------------------------------------------------|----------------------------------------------------|---------------------------------------|------------------------------------------|------------------------------------|----------------------------------------|----------------------------------------|--------------------------------------|---------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 1507 | 131—134, 138, 140      | <b>Stanisław Grabianowski</b><br>Klimek Cieśla? | Jan Kędziora*<br><b>Andrzej Stawinoga</b> | <b>Stanisław Pachnerz</b>                           | Stanisław Wierzchoń                                | (Zygmunt) Zych                        | Jan Wierzchoń*<br>Jan Jarząbek           | Mikołaj Koszel                     | Jan Koziwójt                           | Stopa                                  | Jakub Jelitko                        | Ciecierski                            | W 1508 lub 1509 r. odnotowano Klimka cieślę. Ze względu na niepewność zapiski nie uwzględniono go w tabeli.<br>W 1509 r. nie wymieniono z imienia ławników.                                                                                                                  |
| 1508 | 139, 141—142, 144, 147 | Stanisław Grabianowski<br>Klimek Cieśla?        | Andrzej Stawinoga*<br>Jakub Jelitko       | <b>Stanisław Pachnerz*</b><br><b>Michał Kaszysz</b> | <b>Stanisław Wierzchoń</b>                         | Wojciech Rok                          | Jan Jarząbek                             | Mikołaj Koszel                     | Jan Koziwójt*                          | Stefan Stopa*<br>Stanisław Nowek       | Jakub Jelitko*<br>Maciej Charleszki  | Marcin Ciecierski*<br>Wojciech cieśla |                                                                                                                                                                                                                                                                              |
| 1509 | 149                    | <b>Stanisław Grabianowski</b>                   | Jakub Jelitko                             | Michał Kaszysz                                      | Stanisław Wierzchoń                                | ×                                     | ×                                        | ×                                  | ×                                      | ×                                      | ×                                    | ×                                     |                                                                                                                                                                                                                                                                              |
| 1510 | ×                      | ×                                               | ×                                         | ×                                                   | ×                                                  | ×                                     | ×                                        | ×                                  | ×                                      | ×                                      | ×                                    | ×                                     |                                                                                                                                                                                                                                                                              |
| 1511 | 150, 152, 422          | Stanisław Grabianowski                          | <b>Jakub Jelitko</b>                      | <b>Stanisław Pachnerz</b>                           | <b>Jan Jarząbek</b>                                | Wojciech Rok                          | Mikołaj Kursza                           | Mikołaj Koszel                     | Andrzej Markowicz                      | Leonard Podleśny                       | Maciej Charleszki                    | Jan Kolano                            | Być może Charleski należy wymawiać jako „Karleski”.                                                                                                                                                                                                                          |
| 1512 | 154, 156               | Stanisław Grabianowski                          | <b>Jan Wierzchoń</b>                      | Stanisław Pachnerz                                  | <b>Jan Jarząbek</b>                                | Jakub Rok*<br>Wojciech Rok            | Andrzej Kursza*<br>Mikołaj Kursza        | Jakub Świąszek<br>Jakub Świąszek   | Marek*?<br>Andrzej Markowicz?          | Mikołaj Byszko Jan                     | Maciej Charleszki                    | Jan Kolano*<br>Jakub Kolano           | Być może Marek i Andrzej Markowicz to ta sama osoba.                                                                                                                                                                                                                         |
| 1513 | 159, 423               | Jan Kędziora                                    | Jakub Jelitko*<br>Jan Jelitko             | Stanisław Pachnerz                                  | <b>Jan Jarząbek</b>                                | Rok                                   | Mikołaj Kursza                           | Jakub Świąszek                     | Andrzej Markowicz                      | Jan Byszko                             | Maciej Charleski                     | Jan Kolano                            |                                                                                                                                                                                                                                                                              |
| 1514 | 162                    | Jan Kędziora                                    | Jakub Jelitko                             | Stanisław Pachnerz                                  | Jan Wierzchonek                                    | Wojciech Rok                          | Mikołaj Kursza                           | Jakub Świąszek                     | Andrzej Marek                          | Jan Byszko                             | Maciej Chaleski                      | Jan Kolano                            |                                                                                                                                                                                                                                                                              |
| 1515 | 164, 425               | Jan Kolano*<br>Stanisław Kolano                 | <b>Jakub Jelitko</b>                      | Stanisław Pachnerz*<br>Michał Kaszyc                | Jan Jarząbek*<br>Stanisław Wierzchoń               | Wojciech Rok                          | Mikołaj Kursza                           | Jakub Świąszek                     | Stanisław Chlebek                      | Jan Byszko                             | Marcin Łojek                         | Andrzej Pachlerz                      |                                                                                                                                                                                                                                                                              |
| 1516 | 166, 168, 170—172      | Jan Kolano<br>Jakub Świąszek?                   | Jakub Jelitko<br><b>Jakub Jelitko?</b>    | Michał Kaszyc                                       | Stanisław Wierzchoń<br>Stanisław Chlebek?          | Wojciech Rok<br>Wojciech Rok?         | Mikołaj Kursza<br>Mikołaj Kursza?        | Jakub Świąszek<br>Maciej Klusek?   | Andrzej Markowicz<br>Mikołaj Szeptuch? | Stanisław Chlebek<br>Jan Byszko?       | Jan Byszko Stanek<br>Wojciech Krupa? | Marcin Łojek<br>Marcin Łojek?         | Zapiski 170—172 odnoszą się do 1516 r. lub lat późniejszych (Marcin Łojek zmarł do 1521 r. (nr 185), później w źródłach występuje inny Marcin Łojek).                                                                                                                        |
| 1517 | ×                      | ×                                               | ×                                         | ×                                                   | ×                                                  | ×                                     | ×                                        | ×                                  | ×                                      | ×                                      | ×                                    | ×                                     |                                                                                                                                                                                                                                                                              |
| 1518 | 175—176                | <b>Jakub Świąszek</b>                           | Jakub Jelitko                             | Michał Kaszyc                                       | Stanisław Chlebek*<br><b>(Zygmunt) Zych</b>        | Wojciech Rok                          | Mikołaj Kursza                           | Maciej Klusek                      | Mikołaj Szeptotko                      | Jan Krupka                             | Wojciech Krupa                       | Jan Włos                              |                                                                                                                                                                                                                                                                              |
| 1519 | 178, 181, 183          | Jakub Świąszek                                  | <b>Jakub Jelitko</b>                      | Michał*<br>Maciej Klusek                            | <b>Zygmunt (Zych)*</b><br><b>Stanisław Chlebek</b> | Wojciech Róg                          | Mikołaj                                  | Jakub Duszka<br>Maciej Klusek      | Mikołaj Szeptucho                      | Jan Krupka<br>Leonard Podleśny         | Wojciech Krupa                       | Grzegorz rzeźnik                      |                                                                                                                                                                                                                                                                              |
| 1520 | ×                      | ×                                               | ×                                         | ×                                                   | ×                                                  | ×                                     | ×                                        | ×                                  | ×                                      | ×                                      | ×                                    | ×                                     |                                                                                                                                                                                                                                                                              |
| 1521 | 184—185                | <b>Paweł Pytkowicz</b>                          | Jakub Jelitko                             | Zygmunt (Zych)                                      | Stanisław Chlebek                                  | Jan Rok                               | Mikołaj Kursza                           | Duszka                             | Szeptucho                              | Krupka                                 | Jan Byszko                           | Grzegorz rzeźnik                      |                                                                                                                                                                                                                                                                              |
| 1522 | 173, 174 183, 188, 190 | Paweł Pytkowicz<br><b>Marcin Ciecierski</b>     | Maciej Jelitko*<br>Jakub Jelitko          | <b>Mikołaj Kursza</b>                               | <b>Jan Krupka</b>                                  | Wojciech Rok                          | Grzegorz sukiennik*?<br>Grzegorz rzeźnik | Jakub Duszka                       | Mikołaj Szeptucho                      | Jakub Polak                            | Jan Łojek                            | Jan Włos                              | W zapisce 188 jako burmistrz został wymieniony Marcin Ciecierski i czterech rajców.<br>Z kolei Grzegorz Sukiennik ( <i>laniffex</i> ) to zapewne Grzegorz rzeźnik ( <i>carnifex</i> ). Pisarz najwyraźniej popełnił błąd. W dwu zapiskach z 1524 r. nie wymieniono ławników. |
| 1523 | 189, 191               | <b>Paweł Pytkowicz</b>                          | Jakub                                     | Mikołaj Kursza                                      | Jan Krupka                                         | Stanisław Chromy                      | Grzegorz rzeźnik                         | Jakub Duszka                       | Mikołaj Szeptucho                      | Wojciech Lis                           | Jan Łojek                            | Jan Włos                              |                                                                                                                                                                                                                                                                              |
| 1524 | 198, 187               | Paweł Pytkowicz                                 | <b>Jakub Jelitko</b>                      | Mikołaj Kursza                                      | Jan Krupka                                         | Stanisław Chromy                      | Grzegorz rzeźnik                         | Marek kowal                        | Mikołaj Szeptucho                      | Wojciech Lis                           | Jan Łojek                            | Jan Włos                              |                                                                                                                                                                                                                                                                              |
| 1525 | 192, 199, 203—205      | Piotr Pytkowicz                                 | Jakub Jelitko                             | Jan Kursza                                          | Mikołaj Szeptucho<br><b>Krupa</b>                  | Stanisław Chromy                      | Grzegorz rzeźnik                         | Jan Szramik                        | Marek kowal                            | Stefan Krupka                          | Jan Łojek                            | Jan Włos                              |                                                                                                                                                                                                                                                                              |
| 1526 | 207, 209—211           | <b>Mikołaj Szeptucho</b>                        | <b>Jakub Jelitko</b>                      | <b>Mikołaj Kursza*</b><br>Wojciech Lis              | <b>Stanisław Chlebek</b>                           | Stanisław Chromy                      | Grzegorz rzeźnik                         | Jan Szramik                        | Marek kowal                            | Stefan Krupka                          | Jan Łojek                            | Jan Włos                              |                                                                                                                                                                                                                                                                              |
| 1527 | 212, 214               | ×                                               | ×                                         | <b>Mikołaj</b>                                      | <b>Stanisław</b>                                   | ×                                     | ×                                        | ×                                  | ×                                      | ×                                      | ×                                    | ×                                     | W trzech zapiskach z 1527 r. nie wymieniono składu władz miejskich.                                                                                                                                                                                                          |
| 1528 | 216, 218               | <b>Marek kowal</b>                              | <b>Jakub Jelitko</b>                      | Mikołaj Kursza                                      | Jakub Świąszek                                     | Mikołaj Misziega                      | Grzegorz                                 | Jan Szramik                        | Jakub Przybyłok                        | Leonard Kołodziej<br>(zw. Kokoszka)    | Jan Łojek                            | Jan Włos                              |                                                                                                                                                                                                                                                                              |
| 1529 | 202, 220, 225, 219     | Mikołaj Szeptucho*<br>Marek kowal               | <b>Jakub Jelitko</b>                      | <b>Jakub Świąszek</b><br><b>Mikołaj Kursza</b>      | <b>Jan Krupka*</b>                                 | Maciej Wierzchonek                    | Jan Pachlerz                             | Mikołaj Krupa                      | Leonard Kokoszka                       | Stefan Krupa                           | Jan Lój                              | Jan Włos*<br>Marcin Włos              |                                                                                                                                                                                                                                                                              |
| 1530 | 227—229, 232           | <b>Marek kowal</b>                              | Jakub Jelitko                             | <b>Jan Pachlerz</b>                                 | <b>Jakub Świąszek</b>                              | Maciej Wierzchonek                    | Wojciech Osąka                           | Jan Szramik                        | Jakub Przybyłek                        | Mikołaj Krupka*<br>(zapewne M. Czupka) | Jan Łojek                            | Jan Włos                              | W zapiskach rozróżniono ławników z miasta ( <i>omnibus de Camyonka</i> ) oraz ławników z Siedlisk.                                                                                                                                                                           |
| 1531 | 234—235                | Mikołaj Szeptucho                               | Jakub Jelitko                             | Marek kowal*<br><b>Jakub Świąszek</b>               | <b>Jan Krupka</b>                                  | Leonard Kokoszka                      | Wojciech Osąka                           | Jan Szramik                        | Jakub Przybyłek                        | Mikołaj Krupka                         | Jan Łojek                            | Jan Włos                              |                                                                                                                                                                                                                                                                              |
| 1532 | 237, 242               | <b>Mikołaj Szeptucho</b>                        | <b>Jakub Jelitko</b>                      | Marek kowal                                         | Maciej Wierzchoń                                   | Leonard Kokoszka                      | Wojciech Osąka                           | Jan Szramik                        | Jan Wierzchoń                          | Mikołaj Krupka                         | Jan Łojek                            | Jan Włos*<br>Jan Byszko               | Wyszczególniono ławników spoza miasta: „[...] Insuper et aliis scabinis iuratis ad eun-dem iudicium pertinentibus de suburbio Szyedlyska...” (nr 242).                                                                                                                       |
| 1533 | 247—249, 409           | <b>Mikołaj Szeptucho</b>                        | <b>Jakub Jelitko</b>                      | <b>Marek kowal*</b><br>Mikołaj Kursza               | Maciej Wierzchoń*<br>Stanisław Chlebek             | Leonard Kokoszka*<br>Stanisław Chromy | Jan Szramik<br>Grzegorz rzeźnik          | Jakub Przybyłek*<br>Wojciech Osąka | Jan Wierzchoń*<br>Marek kowal          | Mikołaj Krupka*<br>Stefan Krupka       | Jan Łojek*                           | Jan Włos                              |                                                                                                                                                                                                                                                                              |

| Rok  | Numer zapiski/zmiany       |        | Rajcy                                                 |                      |                         |                      | Ławnicy            |                    |                   |                   |                   |                   | Uwagi             |                                                                                                        |
|------|----------------------------|--------|-------------------------------------------------------|----------------------|-------------------------|----------------------|--------------------|--------------------|-------------------|-------------------|-------------------|-------------------|-------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 1534 | 253—254                    | Zmiany | <b>Mikołaj Szeptucho*</b><br><b>Stanisław Chlebek</b> | Jakub Jelitko        | Marek kowal             | Jan Krupka           | Leonard Kokosza*   | Jan Szramik        | Mikołaj Kursza?*  | Jan Wierzchoń     | Mikołaj Krupka    | Jan Łojek         | Jan Włos          | Jeszcze w styczniu Stanisław Drąg był ławnikiem (zapiska nr 400), a już w lutym (nr 272) został rajcą. |
| 1535 | 256—257                    |        |                                                       | Mikołaj Szeptucho    | <b>Jakub Jelitko</b>    | <b>Marek kowal</b>   | Jan Krupka         | Stanisław Drąg     | Maciej Gąska      | Wojciech Osąka    | Jan Wierzchoń     | Mikołaj Krupka    | Jan Łojek         |                                                                                                        |
| 1536 | 259—260, 265—266           | Zmiany | Mikołaj Szeptucho*                                    | Jakub Jelitko        | <b>Mikołaj Rusek</b>    | Jan Krupka           | Stanisław Drąg*    | Maciej Gąska*      | Wojciech Osąka    | Jan Wierzchoń     | Mikołaj Krupka    | Jan Łojek         | Jan Włos          |                                                                                                        |
| 1537 | 268—270                    |        |                                                       | <b>Jan Szramik</b>   | Jakub Jelitko           | <b>Marek kowal</b>   | <b>Jan Krupka</b>  | Mikołaj Misziega   | Jakub Przybyłek   | Jan Łazoch        | Jan Wierzchoń     | Mikołaj Krupa     | Jan Łojek         |                                                                                                        |
| 1538 | 272, 274, 400              | Zmiany | Stanisław Drąg                                        | <b>Jakub Jelitko</b> | <b>Maciej Wierzchoń</b> | <b>Jan Krupka</b>    | Maciej             | Maciej Gąska       | Jan Łazoch        | Jan Wierzchoń     | ×                 | ×                 | ×                 |                                                                                                        |
| 1539 | 275, 394                   |        |                                                       |                      |                         |                      | Stanisław Drąg     | Maciej Gąska       | Jan Łazoch        | Jan Wierzchoń     | Mikołaj Krupa     | ×                 | Jan Włos          |                                                                                                        |
| 1540 | 278—279, 385               | Zmiany | <b>Marek kowal</b>                                    | Jan Gorczyca         | <b>Jan Wierzchoń</b>    | Jan Krupa            | Stanisław Świąszek | Jan Łazoch         | Maciej Myszowski  | Mikołaj Krupa     | Jakub Przybyłek   | Maciej Gąska      | Jan Włos          |                                                                                                        |
| 1541 | 283                        |        |                                                       | Jan Wszólek          | Maciej Kocki            | Maciej Wierzchoń     | Jan Krupa          | Stanisław Świąszek | Maciej Gąska      | Jan Łazoch        | Mikołaj Wierzchoń | Mikołaj Krupa     | Jan Wszólek       |                                                                                                        |
| 1542 | 286                        | Zmiany | <b>Marek kowal</b>                                    | Jan Wszólek          | Maciej Gąska            | Jan Krupa            | Stanisław Świąszek | Andrzej Strzałka   | Jan Łazoch        | Mikołaj Wierzchoń | Mikołaj Krupa     | Piotr Wągorz      | Jan Włos          |                                                                                                        |
| 1543 | 388                        |        |                                                       | Jan Wszólek          | Jan Wierzchoń           | Jan Krupa            | ×                  | ×                  | ×                 | ×                 | ×                 | ×                 | ×                 |                                                                                                        |
| 1544 | 279, 300, 306              | Zmiany | <b>Andrzej Strzałka</b>                               | Jan Wszólek          | Jan Wierzchoń           | <b>Jan Krupa</b>     | Stanisław Świąszek | Andrzej Strzałka   | Jan Łazoch        | Maciej Wągorz     | Mikołaj Krupa     | Piotr Wągorz      | Jan Włos          |                                                                                                        |
| 1545 | 301, 308                   |        |                                                       | Maciej Gąska         | <b>Jan Wierzchoń</b>    | <b>Jan Krupa</b>     | ?                  | ×                  | Jan Łazoch        | ×                 | Mikołaj Krupa     | ×                 | ×                 |                                                                                                        |
| 1546 | 309                        | Zmiany | <b>Andrzej Strzałka</b>                               | Maciej Gąska         | ×                       | Jan Krupa            | ×                  | ×                  | ×                 | ×                 | ×                 | ×                 | ×                 |                                                                                                        |
| 1547 | 311                        |        |                                                       | Maciej Gąska         | Jan Łazoch              | Jan Krupa            | ×                  | ×                  | ×                 | ×                 | ×                 | ×                 | ×                 |                                                                                                        |
| 1548 | 313, 314                   | Zmiany | Andrzej Strzałka                                      | Maciej Gąska         | <b>Jan Łazoch</b>       | Mikołaj Krupa        | ×                  | ×                  | ×                 | ×                 | ×                 | ×                 | ×                 |                                                                                                        |
| 1549 | 316—317                    |        |                                                       | Maciej Gąska         | <b>Jan Łazoch</b>       | <b>Mikołaj Krupa</b> | Stanisław Świąszek | Jan Strzałka       | Maciej Wągorz     | Mikołaj Wierzchoń | Bartosz Czech     | Jakub Przybyłek   | ×                 |                                                                                                        |
| 1550 | 276, 320, 321, 374         | Zmiany | <b>Andrzej Strzałka</b>                               | <b>Maciej Gąska</b>  | <b>Jan Łazoch</b>       | Mikołaj Krupa        | Stanisław Świąszek | Wawrzyniec Kursa   | Wojciech miecznik | Mikołaj Wierzchoń | Bartosz Czech     | Jan Strzałka      | ×                 |                                                                                                        |
| 1551 | 320, 323, 377              |        |                                                       | Maciej Gąska         | Jan Łazoch              | <b>Mikołaj Krupa</b> | Stanisław Świąszek |                    | Mikołaj Wierzchoń | Bartosz Czech     | Jan Strzałka      | Jan Nieściur      |                   |                                                                                                        |
| 1552 | 324—325                    | Zmiany | Jan Strzałka                                          | Maciej Gąska         | Bartosz Czech           | <b>Mikołaj Krupa</b> | Stanisław Świąszek | Wawrzyniec Kursa   | Walenty Karassek  | Mikołaj Wierzchoń | Michał Klusek     | Stanisław Korzkwa | Jan Nieściur      |                                                                                                        |
| 1553 | 326                        |        |                                                       | <b>Jan Strzałka</b>  | Maciej Gąska            | Jan Łazoch           | Mikołaj Krupa      | Stanisław Świąszek | Wawrzyniec Kursa  | Walenty Karassek  | Mikołaj Wierzchoń | Michał Klusek     | Stanisław Korzkwa |                                                                                                        |
| 1554 | 329—330, 333, 338          | Zmiany | <b>Jan Strzałka</b>                                   | Maciej Gąska         | <b>Jan Łazoch</b>       | <b>Mikołaj Krupa</b> | Stanisław Świąszek | Wawrzyniec Kursa   | Walenty Karassek  | Mikołaj Wierzchoń | Michał Klusek*?   | Stanisław Korzkwa |                   |                                                                                                        |
| 1555 | 346—347, 351, 353—354, 384 |        |                                                       | Jan Szramyk          | Mikołaj Wierzchoń       | Jakub pisarz         | Stanisław Świąszek | Wawrzyniec Kursa   | Walenty Karassek  | Andrzej Gąska     | Wojciech miecznik | Stanisław Korzkwa |                   |                                                                                                        |
| 1556 | 365—356                    | Zmiany | <b>Jan Strzałka</b>                                   | <b>Jan Szramyk</b>   | Mikołaj Wierzchoń       | Jakub pisarz         | Stanisław Świąszek | Wawrzyniec Kursa   | Walenty Karassek  | Andrzej Gąska     | Wojciech miecznik | Stanisław Korzkwa |                   |                                                                                                        |
| 1557 | 332, 365, 368,370          |        |                                                       | Jan Strzałka         | <b>Jan Szramyk</b>      | Mikołaj Nieściur*    | Jakub pisarz       |                    | Wawrzyniec Kursa  | Walenty Karassek  | Andrzej Gąska     |                   |                   |                                                                                                        |
| 1558 | 357                        | Zmiany | Jan Strzałka                                          | <b>Andrzej Gąska</b> | Mikołaj Wierzchoń       |                      |                    |                    |                   |                   |                   |                   |                   |                                                                                                        |
| 1559 |                            |        |                                                       | ×                    | ×                       | ×                    | ×                  | ×                  | ×                 | ×                 | ×                 | ×                 | ×                 |                                                                                                        |

W tabeli umieszczono nazwiska ponad 150 urzędników miejskich wraz z przydomkami (jeśli były znane). Na osi czasu zaznaczono zarówno osoby pełniące swoje obowiązki przez cały dany rok, jak i osoby, które pojawiły się we władzach miejskich w trakcie rocznej kadencji (oś pozioma oznaczona jako „zmiany”). Gwiazdką oznaczono tych rajców i ławników, którzy w danym roku wyszli z władz miejskich lub zostali czasowo zastąpieni przez inne osoby z osi „zmiany”. Znak „,×” oznacza braki w materiale źródłowym. Na osi poziomej odnoszącej się do rajców pogrubioną czcionką zaznaczono wzmiankowanych burmistrzów. Oś pozioma „numer zapiski” odsyła do źródła.

Celowo na początku tego artykułu nie zostało zdefiniowane pojęcie elity. Trudno się oprzeć wrażeniu, że definicje przytaczane w literaturze przedmiotu były konstruowane na podstawie terminu elit władzy państwowej (np. przez silne akcentowanie możliwości decyzyjnych)<sup>149</sup>, co nie zawsze przystawało do rzeczywistości małomiasteczkowej. By zaliczyć poszczególne osoby do elity, można zastosować dwa kryteria: formalne i materialne. W ujęciu formalnym (szerokim) uznaje się, że wszystkie osoby sprawujące urzędy miejskie wchodziły do elity. Takie spojrzenie ma swoje zalety i wady. Z jednej strony jest ono obiektywne i czyni zadość „naukowej precyzji”. Z drugiej zaś — mając na uwadze dużą rotację w obrębie władz, co za tym idzie — dużą rolę przypadku w kreacji składu, można wątpić, czy takie twierdzenie jest zadowalające. W ujęciu materialnym (wąskim) uwzględnia się te osoby piastujące urzędy miejskie, które wykazały się szczególną „mocą sprawczą”, wynikającą z różnych przyczyn: zaradności życiowej, bogactwa, poważania, wykształcenia, „zaplecza” (zarówno jeśli chodzi o związki rodzinne, jak i przychylność zwierzchników miasta) itp. Elitę małomiasteczkową cechowała: duża rotacja personalna w obrębie grupy, duża mobilność osób związanych z władzami miejskimi oraz stosunkowo dobra sytuacja materialna. Siłąc się na zdefiniowanie elit władzy w małym mieście na przełomie XV—XVI wieku, można pokusić się o następujące stwierdzenie: elita władzy w małych ośrodkach miejskich to grupa urzędników miejskich, wyróżniających się na tle innych członków gminy miejskiej, których kompetencje decyzyjne zostały ograniczone na rzecz zwierzchników miasta (właścicieli, tenutariuszy, króla itp.), natomiast inne kompetencje (sądowe i urzędu wiary publicznej) były niezbędne dla prawidłowego funkcjonowania lokalnej społeczności.

Ponadto, w toku narracji poruszono kilka problemów, które warto byłoby rozwinąć w innych, samodzielnych pracach. Przede wszystkim jest to rola i miejsce przedmieszczan w społeczeństwie. Poza tym, interesujący zdaje się problem migracji elit, nie tylko w obrębie jednego miasta, ale i regionu.

---

<sup>149</sup> J. Halbersztat: *Problematyka „elit władzy” w badaniach historycznych*. W: *Historia XIX i XX wieku. Studia i szkice. Prace ofiarowane Henrykowi Jabłońskiemu w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*. Red. H. Branicka-Mrozowska. Wrocław—Warszawa—Kraków 1979, s. 141—152; przydatna w badaniach historycznych jest również publikacja J. Sztumskiego: *Elity, ich miejsce i rola w społeczeństwie*. Kraków 1997.

*Maciej Kordas***From the studies on provincial elites in the 15th—16th century in Poland  
(Town councilors of Kamionka in Lublin area)**

## Summary

The article is an attempt to show elites of small cities from the point of view of microhistory. The author investigated the subject in question by means of statistical methods (which strongly highlighted the majority of issues connected with personal rotation within the scope of municipal authorities), but also managed to present “living” figures (which was to specify factors accelerating career development, such as connections, affluence, resourcefulness, especially predispositions, etc.). For the purposes of narration clarity, a certain symbolic and much simplified model of this urban community actively participating in the life of the city (a circle of people connected with the owner of the city, a circle of the most prominent families, and a circle of pre-townsmen) was created. Much attention was devoted to the process of permeating peasants into an urban community and a fixed representation of peasants inhabiting the suburbs of Kamionka in a body of town councilors. The problem of the migration of urban population “from” and “to” other places was dealt with. On the basis of several examples, a diversity of contacts between townsmen from Kamionka and other centres (family and economic connections, etc.) was shown. In conclusion, the author states that characteristic features of provincial elites involved a big personnel rotation within the authorities, a high mobility of the most influential townsmen and their relatively good material position.

*Maciej Kordas***Die Forschungen über die Kleinstadteliten in Polen im 15.—16. Jh.  
(Ratsherren und Schöffen der Stadt Kamionka im Lublin-Gebiet)**

## Zusammenfassung

Der vorliegende Artikel ist ein Versuch, die Kleinstädte hinsichtlich deren Mikrogeschichte zu zeigen. Der Verfasser bediente sich statistischer Methoden; er bemühte sich aber auch, reale Personen darzustellen, um die ihre Karriere begünstigenden Faktoren: Beziehungen, Wohlstand, Lebenstätigkeit, besondere Veranlagungen u.dgl. zeigen zu können. Zwecks besserer Klarheit entwickelte man ein bestimmtes konventionelles und in hohem Maße vereinfachtes Modell von dem Teil der Stadtgemeinschaft, der am Stadtleben aktiv teilnahm (die mit dem Stadtbesitzer verbundenen Personen, berühmteste Familien und Vorstädter). Viel Aufmerksamkeit wurde der Durchdringung von Bauern in die Stadtgemeinschaft und der ständigen Vertretung von den in Suburbien um Kamionka wohnenden Bauer im Schöffenkollegium gewidmet. Berücksichtigt wurden auch die Migrationen der Stadtbevölkerung aus einer Ortschaft nach eine andere. Anhand einiger Beispiele wurden verschiedene Kontakte der Kamionka-Bürger mit anderen Städten (Familienbeziehungen, wirtschaftliche Kontakte u.dgl.) geschildert. In Schlussfolgerungen zählt der Verfasser charakteristische Eigenschaften der Kleinstadteliten auf: häufige personelle Veränderungen in der Amtsgewalt, hohe Mobilität von einflussreichsten Bürgern und deren verhältnismäßig gute materielle Lage.